

5. PROGRAM OCHRONY PRZYRODY

5.1. Zakres i treść programu ochrony przyrody

Program ochrony przyrody został wykonany jako część planu urządzenia lasu (rozdział w elaboracie) zgodnie z wytycznymi zawartymi w §110 i §111 instrukcji urządzania lasu, poprzez aktualizację programu funkcjonującego w nadleśnictwie. W związku z powyższym szerzej zostały omówione działy dotyczące danych ulegających zmianie i obrazujących działania gospodarcze w minionym okresie gospodarczym, natomiast szkieletowo działy dotyczące problemów mało dynamicznych lub niezmiennych.

Zgodnie z „Instrukcją sporządzania programu ochrony przyrody” (MOŚZNiL, Warszawa 1996) program powinien być sporządzony według schematu, odpowiadającego kolejnym jego działom:

- ogólna charakterystyka nadleśnictwa;
- formy ochrony przyrody;
- walory przyrodniczo-leśne;
- zagrożenia;
- wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych;
- plan działań w zakresie prac objętych programem ochrony przyrody;
- mapy programu ochrony przyrody.

Uwzględniając zapisy instrukcji urządzania lasu i decyzje I KTG (między innymi o wykonaniu programu ochrony przyrody jako części elaboratu) oraz akceptację II KTG dokonano zmian w wymienionej wyżej strukturze.

- Ogólna charakterystyka nadleśnictwa

Dział ten powinien obejmować zagadnienia dotyczące położenia administracyjnego, geograficznego oraz położenia na tle podziałów przyrodniczych, historię lasów i gospodarki leśnej w nadleśnictwie, miejsce i rolę nadleśnictwa w przestrzeni przyrodniczo-leśnej regionu, strukturę użytkowania ziemi i dominujące funkcje lasu. Ze względu na szerokie omówienie tych zagadnień w innych częściach elaboratu, zwłaszcza w „Ogólnej charakterystyce lasów i gruntów przeznaczonych do zalesienia...” dział ten w ramach programu nie został umieszczony.

- Formy ochrony przyrody

Dział ten został omówiony w całości ze względu na zmiany stanu faktycznego i prawnego form ochrony przyrody, jak też zmiany wynikające z realizacji zaleceń poprzedniego programu ochrony przyrody. W dziale tym zostały omówione wszystkie formy ochrony przyrody w Nadleśnictwie Czersk chronione na mocy ustawy o ochronie przyrody oraz fragmenty ekosystemów w stanie posiadania nadleśnictwa chronione na mocy innych aktów prawnych.

- Walory przyrodniczo-leśne

Dział ten powinien obejmować zagadnienia dotyczące geologii, rzeźby terenu i typów gleb, wód, szaty roślinnej ze szczególnym uwzględnieniem zbiorowisk leśnych, charakterystyki drzewostanów, zadrzewień, omówienie fauny oraz ważniejszych obiektów kultury materialnej.

Ze względu na zaprezentowanie w części pierwszej elaboratu („Ogólna charakterystyka lasów...”) zagadnień dotyczących geologii, rzeźby terenu, gleb i wód, problemy te zostały w ramach programu pominięte.

Zagadnienia dotyczące walorów fauny i flory na terenie nadleśnictwa zostały omówione w sposób ogólny na bazie poprzedniego programu. Najciekawsze i najbardziej wartościowe elementy flory zostały omówione w ramach poprzedniego działu (formy ochrony przyrody).

Charakterystyka drzewostanów i zadrzewień oparta została o aktualne dane pochodzące z inwentaryzacji, jednak tabele dotyczące bogactwa gatunkowego, struktury piętrowej, pochodzenia i zgodności składu gatunkowego drzewostanów z siedliskiem oraz degeneracji ekosystemu leśnego zostały przedstawione w formie syntetycznej, uwzględniającej jednocześnie zaistniałe w ostatnim okresie gospodarczym zmiany łącznie z komentarzem dotyczącym tych zmian.

Omówienie występujących w zasięgu terytorialnym obiektów kultury materialnej zostało dokonane na podstawie poprzedniego programu i dostępnych materiałów.

- Zagrożenia

Dział ten powinien obejmować zagadnienia dotyczące zagrożeń biotycznych, abiotycznych i antropogenicznych. Ze względu na szerokie omawianie zagrożeń biotycznych w innych częściach planu, w ramach programu

traktuje się to zagadnienie sygmalnie. Zagrożenia abiotyczne i antropogeniczne zostały opisane na podstawie poprzedniego programu z uzupełnieniem o zaistniałe zmiany.

- Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych

W dziale tym pominięto prezentację jednostek długookresowego planowania hodowlanego na korzyść analizy skutków realizacji poprzedniego i spodziewanych skutków realizacji aktualnego planu u.l. ze szczególnym uwzględnieniem regulacji użytkowania zasobów.

Podejście do wykonywania prac leśnych jest zbliżone do prezentowanego w poprzednim programie ochrony przyrody.

- Zadania wynikające z programu ochrony przyrody

Dział ten obejmuje zagadnienia z zakresu kształtowania stosunków wodnych, kształtowanie granicy polno-leśnej, kształtowanie strefy ekotonowej, ochrony różnorodności biologicznej, zabiegów w szczególnie cennych obiektach przyrodniczych oraz promocji i edukacji ekologicznej.

Zagadnienia te zostały omówione w oparciu o poprzedni program ochrony przyrody z uwzględnieniem realizacji projektowanych tam zadań.

- Mapa sytuacyjno-przeładowa walorów przyrodniczo-kulturowych

Kartograficzną częścią programu ochrony przyrody jest mapa sytuacyjno-przeładowa walorów przyrodniczo-kulturowych wykonana na bazie mapy sytuacyjno-przeładowej funkcji lasu w skali 1:50 000. Treść tej mapy określa §111 instrukcji urządzania lasu. Wszystkie wymienione tam pozycje występujące na terenie Nadleśnictwa Czernsk zostały umieszczone w formie numerycznej w ramach standardu LMN oraz zwizualizowane na wydruku tej mapy.

Map przewidzianych „Instrukcją sporządzania programu ochrony przyrody” w związku z powyższym nie wykonuje się.

5.2. Formy ochrony przyrody

Ustawa o ochronie przyrody określa obiekty i obszary podlegające prawnej ochronie i zalicza je do tzw. form ochrony przyrody. W myśl ustawy formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Jedyną nową formą ochrony przyrody w porównaniu z wcześniej obowiązującą ustawą są obszary Natura 2000.

Ogólną charakterystykę (ilościową i powierzchniową) wszystkich form ochrony przyrody (zatwierdzonych) występujących na gruntach zarządzanych przez nadleśnictwo (oprócz objętych ochroną gatunkową) przedstawia poniższa tabela:

Rodzaj obiektu	Ilość	Powierzchnia (ha)
1	2	3
1. Rezerwaty przyrody	2	104,82
2. Parki krajobrazowe	2	~1.396
3. Obszary chronionego krajobrazu	2	~10.229
4. Obszary Natura 2000	1	14.516
5. Pomniki przyrody	31	-
6. Użytki ekologiczne	18	61,89

5.2.1. Rezerваты przyrody

Na terenie Nadleśnictwa Czersk znajdują się dwa zatwierdzone rezerваты przyrody, a ich krótka charakterystyka przedstawia się następująco:

„Kręgi Kamienne” – to rezerwat częściowy o powierzchni ogólnej **16,91 ha, (na terenie Nadleśnictwa Czersk – 16,91 ha)** utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 15 września 1958 r. (M.P. Nr 81, poz. 465), w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych zabytku kultu religijnego z epoki neolitu w postaci głazów narzutowych zgrupowanych w kilkunastu kręgach oraz występującego na głazach zespołu roślinności zarodnikowej charakterystycznej dla pierwotnych moren.

Rezerwat położony jest na terenie obrębu Czersk, w oddziale 19d, g (powierzchnia leśna). Otulina rezerwatu zajmuje powierzchnię 3,35 ha i zlokalizowana jest w oddziałach: 19c, f, 27b.

Chroniony w rezerwacie element archeologiczny i kulturowy to 10 kręgów kamiennych oraz 30 kurhanów zgrupowanych w większości w środkowej części rezerwatu. Prowadzone tu od szeregu lat prace naukowo-badawcze dowodzą, że omawiany obszar należy traktować nie tylko jako miejsce kultu religijnego czy cmentarzysko, ale również jako swego rodzaju prehistoryczny zegar. Wiele osób przypisuje kręgom relaksujące lub nawet leczące działanie na organizm ludzki.

Przyrodniczy element chroniony w rezerwacie to zespoły roślinności epiliptycznej (występującej na skałach i skałkach). Dotychczas oznaczono tu 6 gatunków mszaków i 41 gatunków porostów. Tworzą one zespoły roślinności jakie występowały na głazach morenowych we wczesnej epoce polodowcowej. Z ciekawszych gatunków stwierdzono tu: *Andreae petrophila*, *Diplaschichstes scruposus*, *Cyrophora polyphylla*, *Lecidea neglecta*, *Lecidea musiva*, *Mycoblastus sanguinarius*, *Rhisocarpon grande*.

Rezerwat nie posiada planu ochrony. Działania ochronne w rezerwacie powinny być ukierunkowane na utrzymanie w jak najdłuższym okresie istniejącego drzewostanu będącego ochroną dla występujących tu elementów kultu religijnego i zespołów flory epiliptycznej.

Rezerwat „Kręgi Kamienne” (fot. Leszek Pultyn, Włodzimierz Serwiński)

„Mętne” – to rezerwat ścisły o powierzchni ogólnej **103,35 ha**, (**na terenie Nadleśnictwa Czernik – 87,91 ha**) utworzony na podstawie Rozporządzenia Nr 86/06 Wojewody Pomorskiego z dnia 19 września 2006 r. (Dz. Urz. Nr 108 poz. 2230), w celu zachowania naturalnego zbiornika wodnego otoczonego żywym torfowiskiem przejściowym i wysokim, wraz z charakterystycznymi fitocenozyami wyróżniającymi się bogactwem gatunków chronionych, rzadkich i zagrożonych, a szczególnie udziałem brzozy niskiej *Betula humilis*, a także stanowiska ważki – iglicy małej *Nehalennia speciosa*.

Rezerwat położony jest w obrębie leśnym Giełdoń w oddziałach 196i, j, 197h, k, 221d, f, 222a, b (29,84 ha – powierzchnia leśna), 195i, 196h, 197g, 220d, 221a, 222h, 240a, 241a (57,28 ha – bagna), 221~c, ~f, ~h, 222~c (0,49 ha – powierzchnia związana z gospodarką leśną), 197~g, 222~f, 241~f (0,30 ha – powierzchnia nie związana z gospodarką leśną). Otulina rezerwatu zajmuje powierzchnię 59,54 ha i zlokalizowana jest w oddziałach: 194l, 195h, j, k, 196a, b, c, f, g, k, l, 197b, c, i, 220c, 221b, c, g, 222c, 239c, 240b, 241b.

Główne stanowisko brzozy niskiej w rezerwacie występuje w pododdziale 221f, można ją zaobserwować także w wydzieleniach 221a i 222h. Poza obecnością brzozy niskiej, interesujące i cenne z naukowego punktu widzenia jest występowanie rzadkich zbiorowisk roślinnych oraz szeregu gatunków chronionych i rzadkich. Rezerwat zajmuje obrzeża płytkiej niecki terenowej, prawdopodobnie pochodzenia wytopiskowego i jest początkowym ogniwem długiej, wąskiej rynny odpływowej ciągnącej się aż do Jeziora Trzemeszno, zajętej w większości przez bagna, łąki i drobne jeziora.

Rezerwat posiada plan ochrony ustanowiony Rozporządzeniem Nr 18/07 Wojewody Pomorskiego z dnia 14 maja 2007 r. Obszar rezerwatu objęty jest ochroną czynną.

Dane dotyczące szczegółowej lokalizacji i powierzchni rezerwatów, klasyfikacji według dominującego przedmiotu ochrony i typu środowiska, ważniejszych zespołów roślinnych i zachodzących tam procesów oraz metod ochrony wraz z istniejącymi zagrożeniami zawierają zamieszczone dalej zestawienia:

- zestawienie ogólnej charakterystyki rezerwatów zatwierdzonych;
- zestawienie możliwości realizacji celów ochrony w rezerwach częściowych.

Rezerwat „Mętne” i brzoza niska (fot. Leszek Pultyn, Włodzimierz Serwiński)

Ogólna charakterystyka rezerwatów

Lp	Nr rej. woj.	Nazwa rezerwatu	D.U. nr, poz.	Położenie		Typ i podtyp rezerwatu wg dominującego		Powierzchnia [ha] wg		Powierzchnia [ha] objęta ochroną		Ważniejsze		Powierzchnia [ha]		Uwagi
				oddz. poddz.	gmina leśnictwo	przedm. ochrony	typu środowiska	M.P./ D.U.	planu ochronny	ścisłą	częściową	zbiorowiska i zespoły roślinne	grupy zwierząt	bada-wcza	kont-rolna	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.	11	Kręgi Kamienne	M.P. Nr 81, poz. 465	19d, g	Gmina: Czernik leśnictwo: Odry	Kulturowy, miejsc kultu i pamięci narodowej (PKu-kp)	Leśny i borowy, borów nizinnych (EL-bni)	16,91	-	-	16,91	Subkontynentalny bór świeży (<i>Peucedano-Pinetum</i>), subatlantyckie wrzosowisko śródładowe (<i>Calluno-Genistetum</i>)	-	-	-	Brak planu ochrony, otulina
2.	27	Mętne	D.U. Nr 108, poz. 2230	195i, 196h, i, j, 197g, h, k, ~g, 220d, 221a, d, f, ~c, ~f, ~h, 222a, b, h, ~c, ~f, 240a, 241a, ~f	Gmina: Czernik leśnictwo: Ostrowy	Biocenotyczny i fizjocenotyczny, biocenozy naturalnych i półnaturalnych (PBf-bp)	Torfowiskowy, torfowisk przejściowych (ET-tp)	103,35	103,35	103,35	-	Brzoza niska (<i>Betula humilis</i>), zespół welnianki wąskolistnej i torfowca odgiętego (<i>Sphagno recurvi-Eriophoretum angustifolii</i>), szuwar turzycy nitkowatej (<i>Caricetum lasiocarpae</i>), zespół palki wąskolistnej (<i>Typhetum angustifoliae</i>)	Iglica mała (<i>Nehalennia speciosa</i>)	-	-	Plan ochrony, otulina

Możliwość realizacji celów ochrony w rezerwach częściowych

Lp	Nazwa rezerwatu	Główny przedmiot ochrony	Cel ochrony	Zachodzące procesy sukcesji	Zagrożenia	Możliwość realizacji celu ochrony	Metody ochrony		Uwagi
							dotychczasowe	proponowane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Kęgi Kamienne	Elementy kultu religijnego i zespoły flory epiliptycznej	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zabytku kultu religijnego z epoki neolitu w postaci gładów narzutowych zgrupowanych w kilkunastu kręgach oraz występującego na gładach zespołu roślinności zarodnikowej charakterystycznej dla pierwotnych moren	Brak istotnych zmian	Zanieczyszczenie terenu, nadmierna penetracja, możliwość wybuchu pożaru	W pełni możliwa	Objęcie ochroną rezerwatową	-	
2.	Mętne	Brzoza niska (<i>Betula humilis</i>), Iglica mała (<i>Nehalennia speciosa</i>)	Zachowanie naturalnego zbiornika wodnego otoczonego żywym torfowiskiem przejściowym i wysokim, wraz z charakterystycznymi fitocenozyami wyróżniającymi się bogactwem gatunków chronionych, rzadkich i zagrożonych, a szczególnie udziałem brzozy niskiej <i>Betula humilis</i> , a także stanowiska ważki – iglicy małej <i>Nehalennia speciosa</i>	Brak procesów degradacji zbiorowisk i siedlisk, malejąca liczebność brzozy niskiej	Zmiany stosunków wodnych, zanieczyszczenie wód, penetracja przez ludność	W pełni możliwa	Objęcie ochroną rezerwatową, zalecenia wynikające z planu ochrony	Zgodne z planem ochrony	

5.2.2. Parki krajobrazowe

Park krajobrazowy jest obszarem chronionym ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W odróżnieniu od rezerwatów przyrody, parki krajobrazowe nie są obszarami wyłączonymi z działalności gospodarczej. Gospodarowanie na ich terenie obłożone jest jedynie ograniczeniami zapewniającymi zachowanie wyżej wymienionych wartości.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody utworzenie parku krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody, po uzgodnieniu z właściwą miejscowo radą gminy.

Fragmenty lasów Nadleśnictwa Czersk znajdują się w zasięgu dwóch parków krajobrazowych: Tucholskiego Parku Krajobrazowego i Zaborskiego Parku Krajobrazowego.

Tucholski Park Krajobrazowy obejmujący obszar o powierzchni 36.983 ha położony jest na terenie województw: kujawsko-pomorskiego (25.660 ha) i pomorskiego (11.323 ha). Powierzchnię, granice i cele ochrony TPK na terenie województwa pomorskiego określa Rozporządzenie Nr 59/06 Wojewody Pomorskiego z dnia 15 maja 2006 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. nr 58).

Tucholski Park Krajobrazowy utworzono w celu ochrony części obszaru Borów Tucholskich ze względu na występujące tam rzadkie i chronione gatunki grzybów, roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze, a także w celu ochrony śladów kultury materialnej regionu dla ich zachowania i popularyzacji w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Piecczę nad TPK sprawuje Zarząd Tucholskiego Parku Krajobrazowego z siedzibą w Tucholi.

Powierzchnia gruntów Nadleśnictwa Czersk w granicach TPK wynosi około 1.352 ha i obejmuje jedynie fragmenty obrębu Czersk.

Park posiada otulinę, powierzchnia gruntów Nadleśnictwa Czersk w granicach otuliny TPK wynosi około 514 ha (obręb Czersk).

Siedziba Tucholskiego Parku Krajobrazowego (fot. Andrzej Ochendal)

Tablica informacyjna (fot. Andrzej Ochendal)

Zaborski Park Krajobrazowy obejmuje obszar 34.026 ha. Powierzchnię, granice i cele ochrony określa Rozporządzenie Nr 59/06 Wojewody Pomorskiego z dnia 15 maja 2006 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. nr 58).

Zaborski Park Krajobrazowy utworzono w celu zachowania unikatowych form ukształtowania terenu, ochrony struktury hydrograficznej, utrzymania różnorodności biologicznej typów siedlisk, utrzymania ciągłości przestrzennej ekosystemów leśnych, ochrony półnaturalnych fitocenozy nieleśnych, ochrony różnorodności fauny, ochrony tożsamości kulturowej Ziemi Zaborskiej oraz ochrony i rewaloryzacji zespołów krajobrazu otwartego.

Pieczę nad ZPK sprawuje Zarząd Zaborskiego Parku Krajobrazowego z siedzibą w Charzykowach.

Powierzchnia gruntów Nadleśnictwa Czersk w granicach Zaborskiego Parku Krajobrazowego wynosi około 44 ha i obejmuje fragmenty obrębu Giełdoń.

Park nie posiada otuliny.

Lokalizacja parków krajobrazowych na gruntach Skarbu Państwa zarządzanych przez Nadleśnictwo Czersk została wprowadzona do bazy opisów taksacyjnych w ramach grup powierzchni (obszarów chronionych).

Granice parków krajobrazowych i otulin zostały naniesione na mapę sytuacyjno-przeładową walorów przyrodniczo-kulturowych i wprowadzone do bazy leśnej mapy numerycznej w ramach SLMN.

5.2.3. Obszary chronionego krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych.

Obszary chronionego krajobrazu obejmując cenne z przyrodniczego punktu widzenia tereny, pełnią rolę ekologicznego łącznika pomiędzy wszystkimi formami przyrody, układając się w rezultacie w system obszarów chronionych. Ograniczenia gospodarowania na tych obszarach dotyczą głównie tych form, które są zagrożeniem dla stałości przyrody.

Utworzenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze rozporządzenia wojewody po uzgodnieniu z właściwą miejscowo radą gminy.

W Nadleśnictwie Czersk można wyodrębnić dwa obszary chronionego krajobrazu: Chojnicko-Tucholski Obszar Chronionego Krajobrazu i Północny Obszar Chronionego Krajobrazu (część wschodnia).

Obydwa obszary funkcjonują w oparciu o Rozporządzenie Nr 5/05 Wojewody Pomorskiego z dnia 24 marca 2005 roku w sprawie obszarów chronionego krajobrazu w województwie pomorskim (Dz. Urz. Woj. Pom. nr 29). Rozporządzenie to określa nazwy, położenie, obszar, sprawującego nadzór oraz ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów.

Chojnicko-Tucholski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje prawie cały obszar obrębu Giełdoń i środkowo-zachodnią część obrębu Czersk. Powierzchnia obszaru w stanie posiadania nadleśnictwa wynosi około 8.967 ha (Czersk – 1.266 ha, Giełdoń – 7.701 ha).

Północny Obszar Chronionego Krajobrazu (część wschodnia) zajmuje północno-wschodnią część obrębu i Nadleśnictwa Czersk. Powierzchnia obszaru w stanie posiadania nadleśnictwa wynosi około 1.262 ha (obręb Czersk).

Lokalizacja obszarów chronionego krajobrazu na gruntach Skarbu Państwa zarządzanych przez Nadleśnictwo Czersk została wprowadzona do bazy opisów taksacyjnych w ramach grup powierzchni (obszarów chronionych).

Granice obszarów chronionego krajobrazu zostały naniesione także na mapę sytuacyjno-przeładową walorów przyrodniczo-kulturowych i wprowadzone do bazy leśnej mapy numerycznej w ramach SLMN.

5.2.4. Obszary NATURA 2000

W myśl ustawy o ochronie przyrody sieć obszarów Natura 2000 obejmuje obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami ochrony przyrody ujętymi w ustawie o ochronie przyrody.

Obszary specjalnej ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk w ramach obszarów Natura 2000 ustanawia minister (właściwy do spraw środowiska) w drodze rozporządzenia, w porozumieniu z innymi ministrami, po uzgodnieniu z Komisją Europejską.

Aktualnie teren Nadleśnictwa Czerniewice jest objęty jednym obszarem Natura 2000. Obszar Bory Tucholskie (kod obszaru PLB220009) został utworzony na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 października 2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 z dnia 21 lipca 2004 r.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Bory Tucholskie obejmuje powierzchnię 322.535,8 ha, w tym prawie w całości tereny zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Czerniewice i w całości grunty w stanie posiadania nadleśnictwa.

Celem wyznaczenia obszaru Bory Tucholskie jest ochrona populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk zgodnie z wymogami ekologicznymi, przywracanie zniszczonych biotopów oraz tworzenie biotopów.

Przedmiotem ochrony są tu gatunki ptaków wymienione w załączniku do rozporządzenia powołującego oraz ich naturalne siedliska.

Odrębną sprawą, wiążącą się jednak z zagadnieniami dotyczącymi obszarów Natura 2000 jest przeprowadzona w nadleśnictwie w latach 2007-2008 powszechna inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Inwentaryzacja przeprowadzona została na podstawie Decyzji Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 25 lipca 2006 roku i opierała się na Dyrektywach Rady Europy w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory oraz Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000.

Wyniki prac inwentaryzacyjnych na terenie Nadleśnictwa Czerniewice zostały włączone w treść niniejszego opracowania: zinwentaryzowane gatunki roślin i zwierząt zostały omówione w dziale dotyczącym gatunków chronionych (5.2.9.), zaś siedliska przyrodnicze w części dotyczącej siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie (5.2.10.).

Miejsca występowania roślin chronionych oraz siedlisk przyrodniczych (powierzchniowych i punktowych) zostały naniesione na mapę sytuacyjno-przebiegową walorów przyrodniczo-kulturowych i wprowadzone do bazy leśnej mapy numerycznej w ramach SLMN.

5.2.5. Stanowiska dokumentacyjne

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie przyrody stanowiskami dokumentacyjnymi przyrody nieożywionej są nie wyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.

Zgodnie z ustawą wprowadzenie ochrony w formie stanowisk dokumentacyjnych w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Na terenie Nadleśnictwa Czersk stanowiska dokumentacyjne nie występują, w związku z czym nie zamieszcza się wykazów ich dotyczących.

5.2.6. Pomniki przyrody

W myśl ustawy o ochronie przyrody pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia, o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności okazałych rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

Zgodnie z ustawą wprowadzenie ochrony w formie pomników przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Położenie poszczególnych pomników przyrody w wydzieleniach leśnych zostało wprowadzone do bazy opisów taksacyjnych (cenne drzewo). Na terenie Nadleśnictwa Czersk nie ma pomników przyrody nieożywionej.

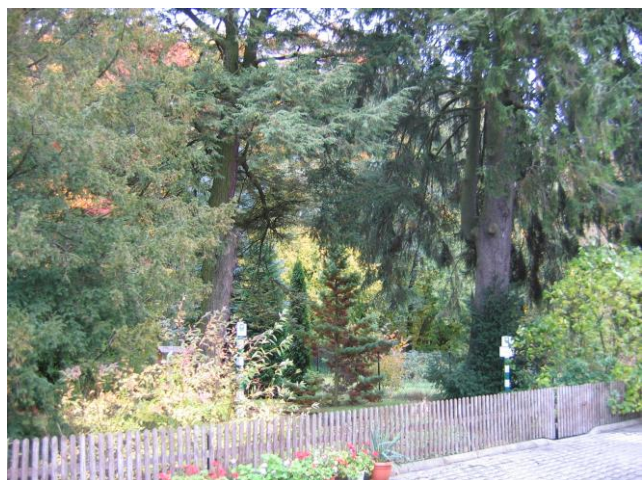
Nowych pomników przyrody w niniejszym planie nie projektuje się, w związku z czym nie zamieszcza się także odpowiedniego zestawienia.

Szczegółowa lokalizacja istniejących pomników przyrody została wprowadzona do leśnej mapy numerycznej (SLMN), zaś poglądowo przedstawiona została na mapie sytuacyjno-przeładowej walorów przyrodniczo-kulturowych.

Wykaz istniejących pomników przyrody ożywionej

Lp.	Nr reje-stru woj.	Nr zarzą-dzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu								Zabiegi uzgodnione z wojewódz-kim konser-watorem przyrody		Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśni-ctwo	ro-dzaj	wiek	ob-wód (cm)	wyso-kość (m)	stan zdro-wotny	zag-roże-nie	powie-rzchnia (ha)	proje-ktowa-ne	wyko-nane		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Obwód Czerny																
1.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	86j	Czersk Juńcza	Db bez szyp	260	356	26	4					„Adam i Ewa”	
2.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	102b	Czersk Juńcza	Db bez szyp	260	306	24	3					„Adam i Ewa”	
3.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	141p	Czersk Malachin	Cis pos	90	170	11,5	1						
4.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	141r	Czersk Malachin	Cis pos	50	60	7,5	1						
5.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149p	Czersk Malachin	Js wyn	210	275	23	2						
6.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149p	Czersk Malachin	Żyw zach	90	125	17	1						
7.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149r	Czersk Malachin	Bk zwy	210	310	25	4					pusty w środku obu- mie- rajacy	
8.	192	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Jrz brek	120	185	17	2						
9.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149r	Czersk Malachin	Jrz brek	120	150	17	3						
10.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149r	Czersk Malachin	Św pos	210	265	25	2						
11.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Cis pos	60	107	6	1						
12.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Cis pos	60	118	8	1						
13.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Cis pos	60	103	8	1						
14.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Cis pos	60	70	5	1						
15.	198	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	149r	Czersk Malachin	Cis pos	60	66/ 77	6	1					dwu- wier- choł- kowy	
16.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149r	Czersk Malachin	Dg ziel.	120	230	23	2						
17.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	149r	Czersk Malachin	Żyw zach	120	215	17	2						
18.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	149r	Czersk Malachin	Choj na kan adyj	130	188	16	2						
19.	934	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	149t	Czersk Malachin	Db szyp	260	350	25	1						
20.	185	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	188o	Czersk Czersk	Lp drob	170	410	27	2						

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							Zabiegi uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem przyrody		Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	powierzchnia (ha)	projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Obwód Giełdów															
21.	40	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	42h	Brusy Spierwia	Db szyp	210	455	25	3					
22.	39	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	76i	Brusy Okręglik	Db szyp	210	440	28	3					
23.	194	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	269An	Czersk Plecno	Lp drob	130	360	25	2					
24.	935	305/93 26.10.93	D.U. 20 poz. 316	269An	Czersk Plecno	Św pos	160	345	32	1					
25.	194	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	269An	Czersk Plecno	Jd pos	160	366	33	1					
26.	194	11/91 01.07.91	D.U. 15 poz. 120	269An	Czersk Plecno	Lp drob	210	370	25	2					
27.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	275c	Czersk Ostrowy	Db bez szyp	210	360	27	4					złama- ny
28.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	-	Czersk Plecno	Db bez szyp	210	328	27	2					
29.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	-	Czersk Plecno	Db bez szyp	210	282	23	2					
30.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	289d	Czersk Plecno	Db bez szyp	210	308	26	2					
31.		462/06 26.10.06	U.R.M. XLI	289d	Czersk Plecno	Db bez szyp	210	300	23	2					

Pomnikowe drzewa przy siedzibie Nadleśnictwa Czersk (fot. Włodzimierz Serwiński)

Pomnikowe drzewa w Nadleśnictwie Czarsk: (fot. Włodzimierz Serwiński)

5.2.7. Użytki ekologiczne

W myśl ustawy o ochronie przyrody użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Użytki ekologiczne uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

Zgodnie z ustawą wprowadzenie ochrony w formie użytku ekologicznego następuje w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Wykaz istniejących użytków ekologicznych

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. (ha)	Opis obiektu, kategoria, walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem przyrody		Uwagi
				oddz. poddz.	gmina leśnictwo			projektowane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Obwód Czersk										
1.	1097	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	14c	Czersk Odry	0,53	E-Ł			
2.	97	346/94 30.12.94.	D.U.1. Woj. Byd. poz. 3	28a	Czersk Odry	1,28	E-PS			
3.	259	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	95c	Czersk Juńcza	2,05	E-Ł			
4.	258	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	149j	Czersk Malachin	4,81	E-Ł			
5.	256	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	158a	Czersk Nieżurawa	22,37	E-Ł			
6.	256	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	158g	Czersk Nieżurawa	0,47	E-PS			
7.	1099	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	158i	Czersk Nieżurawa	0,85	E-PS			
8.	256	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	166a	Czersk Nieżurawa	4,16	E-Ł			
9.	104	346/94 30.12.94.	D.U.1. Woj. Byd. poz. 3	166g	Czersk Nieżurawa	1,86	E-PS			
10.	1100	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	169c	Czersk Nieżurawa	0,42	E-PS			

Lp.	Nr reje-stru woj.	Nr zarzą-dzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. (ha)	Opis obiektu, kategoria, walory przyrodnicze	Zabiegi uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem przyrody		Uwagi
				oddz. poddz.	gmina leśnictwo			projekto-wane	wykonane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
11.	105	346/94 30.12.94.	D.U.1. Woj. Byd. poz. 3	169g	Czersk Nieżurawa	0,83	E-L			
12.	1103	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	169j	Czersk Nieżurawa	0,77	E-N			
13.	1098	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	175c	Miasto Czersk Czersk	1,32	E-L			
14.	257	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	175l	Czersk Czersk	0,45	E-PS			
Razem obręb Czersk						42,17				
Obręb Gieldoń										
15.	255	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	23n	Brusy Spierwia	0,38	E-L			
16.	1102	64/97 30.10.97	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	80Ar	Czersk Określak	0,44	E-PS			
17.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	89m	Brusy Określak	5,17	E-L			
18.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	90b	Brusy Określak	1,02	E-L			
19.	1101	64/97 30.10.97.	D.U.42. Woj. Byd. poz. 224	93f	Brusy Określak	1,11	E-L			
20.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	107i	Brusy Określak	1,21	E-L			
21.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	107l	Brusy Określak	1,27	E-L			
22.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	108a	Brusy Określak	2,57	E-L			
23.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	127f	Brusy Określak	1,88	E-L			
24.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	128a	Brusy Określak	1,28	E-L			
25.	254	2/2003 09.01.03.	D.U.6. Woj. Pom. poz. 56	128c	Brusy Określak	0,54	E-PS			
26.	1	346/94 30.12.94.	D.U.1. Woj. Byd. poz. 3	145k	Brusy Określak	0,85	E-WS			
27.	117	346/94 30.12.94.	D.U.1. Woj. Byd. poz. 3	188g	Czersk Piecno	2,00	E-L			
Razem obręb Gieldoń						19,72				
Razem Nadleśnictwo Czersk						61,89				

Obszary uznane za użytki ekologiczne to śródleśne łąki, pastwiska i bagna, zadrzewione lub zakrzaczone, które ze względu na swoją odmienność środowiskową stanowią ważny element większych ekosystemów.

Nowych użytków ekologicznych w niniejszym planie nie projektuje się, w związku z czym nie zamieszcza się także odpowiedniego zestawienia.

Użytki ekologiczne zostały naniesione na mapę sytuacyjno-przeładową walorów przyrodniczo-kulturowych i wprowadzone do LMN.

Użytki ekologiczne w Nadleśnictwie Czernik (fot. Leszek Pultyn)

5.2.8. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

W myśl ustawy o ochronie przyrody zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Zgodnie z ustawą wprowadzenie ochrony w formie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego w drodze rozporządzenia wojewody lub uchwały rady gminy.

Na terenie Nadleśnictwa Czernik zespoły przyrodniczo-krajobrazowe nie występują, w związku z czym nie zamieszcza się wykazów ich dotyczących.

5.2.9. Gatunki chronione

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów jest zgodnie z ustawą o ochronie przyrody jedną z form ochrony przyrody. Szczegółowe przepisy dotyczące tego zagadnienia znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną, Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną oraz Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną.

Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin, grzybów lub zwierząt oraz ich siedlisk, a w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, jak też zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. W ochronie gatunkowej stosuje się ochronę całkowitą, którą obejmuje się gatunki rzadkie zasługujące na ochronę ze względów naukowych i dydaktycznych oraz ochronę częściową, którą obejmuje się np. rośliny lecznicze. Istotą ochrony jest zakaz niszczenia, nabywania i przenoszenia roślin oraz zabijania, łapania i niepokojenia zwierząt.

Realizacja ochrony gatunkowej wymaga szerokiego wsparcia społecznego. Niezwykle ważną rolę powinna odgrywać w tym działaniu edukacja, popularyzująca cele i zasady ochrony gatunkowej w społeczeństwie oraz przybliżająca mu podstawy świadomości ekologicznej i ekologicznego myślenia.

Teren Nadleśnictwa Czernsk nie był obiektem kompleksowych badań florystycznych ani faunistycznych. Dokładne dokumentacje florystyczne dotyczą terenu obydwu rezerwatów. Dla pozostałych obszarów wykaz stanowisk roślin chronionych obejmuje tylko stanowiska stwierdzone podczas różnego rodzaju inwentaryzacji, przeprowadzanych przez ekspertów zewnętrznych, pracowników Nadleśnictwa Czernsk lub taksatorów.

W przypadku chronionych gatunków zwierząt sytuacja jest bardziej skomplikowana. Ponieważ ochroną gatunkową objęte są wszystkie lub zdecydowana większość gatunków płazów, gadów i ptaków oraz wiele gatunków ssaków, a podanie ich lokalizacji jest praktycznie niemożliwe, w bieżącym programie ochrony przyrody list chronionych na terenie nadleśnictwa zwierząt nie zamieszcza się. Szczegółowe listy chronionych gatunków zwierząt na terenie Nadleśnictwa Czernsk zawiera poprzedni program ochrony przyrody.

Miejsca rozrodu zwierząt objętych ochroną strefową na terenie Nadleśnictwa Czernsk zostały zaznaczone na mapie sytuacyjno-przeładowej walorów przyrodniczo-kulturowych. Strefy ochronne występującego tu gatunku (bocian czarny) zostały wprowadzone do bazy opisów taksacyjnych w ramach grup powierzchni (obszarów chronionych).

W związku z powyższym układ i zakres tematyczny przedstawionych list gatunków chronionych nie jest zgodny z zawartymi w instrukcji sporządzania programu ochrony przyrody wzorami (*wzory 10, 11, 12*). Zmiany te zostały przyjęte przez II KTG, zaś listy przedstawione w nowej formie i zakresie – zaakceptowane.

Listy roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową

Rośliny i grzyby chronione występujące na terenie Nadleśnictwa Czernsk zostały przedstawione w dwóch tabelach. Pierwsza obejmuje gatunki występujące w skali nadleśnictwa stosunkowo nielicznie, z podaniem ich lokalizacji (ograniczonej do leśnictwa) oraz liczbą porządkową. Lokalizacja tych gatunków została umieszczona na mapie sytuacyjno-przeładowej walorów przyrodniczo-kulturowych. Jednocześnie lokalizacja wymienionych gatunków z dokładnością do pododdziału jest umieszczona w opisie taksacyjnym poprzez odpowiednią adnotację.

Druga lista zawiera wykaz gatunków roślin chronionych obecnie nie zagrożonych, w którym umieszczono rośliny chronione występujące na terenie nadleśnictwa licznie, bez podania ich lokalizacji.

Zamieszczone w listach skróty dotyczące formy ochrony oznaczają odpowiednio, że dany gatunek podlega w Polsce ochronie ścisłej (Ś) lub częściowej (C). W przypadku, gdy gatunek znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin zaznaczono to w tabeli (PCKR).

Wykaz roślin chronionych na terenie nadleśnictwa występujących nielicznie

Lp.	Nazwa gatunku	Nazwa rodziny	Forma ochrony	Lokalizacja (leśnictwo)	Opis obiektu i lokalnej populacji
1	2	3	4	5	6
1.	Barwinek pospolity <i>Vinca minor</i>	Toinowate <i>Apocynaceae</i>	C	Odry, Pęcno	
2.	Bażyna czarna <i>Empetrum nigrum</i>	Bażynowate <i>Empetraceae</i>	C	Malachin, Pęcno	
3.	Bobrek trójlistkowy <i>Menyanthes trifoliata</i>	Bobrkowate <i>Menyanthaceae</i>	C	Odry, Okręglik, Spierwia	
4.	Brodaczka zwyczajna <i>Usnea filipendula</i>	Brodaczkowate <i>Usneaceae</i>	Ś	Czersk, Spierwia	
5.	Brzoza niska <i>Betula humilis</i>	Brzozowate <i>Betulaceae</i>	Ś	Ostrowy	PCKR
6.	Cis pospolity <i>Taxus baccata</i>	Cisowate <i>Taxaceae</i>	Ś	Malachin	PCKR
7.	Dzwonek wonny <i>Adenophora lilifolia</i>	Dzwonkowate <i>Campanulaceae</i>	Ś	Okręglik	
8.	Elisma wodna <i>Luronium natans</i>	Żabieńcowate <i>Alismataceae</i>	Ś	Czersk, Nieżurawa, Okręglik	PCKR
9.	Goździk kosmaty <i>Dianthus armeria</i>	Goździkowate <i>Caryophyllaceae</i>	Ś	Okręglik	
10.	Grażel żółty <i>Nuphar lutea</i>	Grzybieniowate <i>Nymphaeaceae</i>	C	Odry, Juńcza, Okręglik, Ostrowy, Spierwia	
11.	Grzybień biały <i>Nymphaea alba</i>	Grzybieniowate <i>Nymphaeaceae</i>	C	Okręglik, Ostrowy, Spierwia	
12.	Grzybień północny <i>Nymphaea candida</i>	Grzybieniowate <i>Nymphaeaceae</i>	Ś	Okręglik	PCKR
13.	Jarząb brekinia <i>Sorbus torminalis</i>	Różowate <i>Rosaceae</i>	Ś	Malachin	
14.	Jarząb szwedzki <i>Sorbus intermedia</i>	Różowate <i>Rosaceae</i>	Ś	Malachin	PCKR
15.	Kalina koralowa <i>Viburnum opulus</i>	Przewiertniowate <i>Caprifoliaceae</i>	C	Czersk, Okręglik, Malachin, Ostrowy	
16.	Kocanki piaskowe <i>Helichrysum arenarium</i>	Astrowate (Złożone) <i>Asteraceae</i> (<i>Compositae</i>)	C	Czersk, Juńcza, Okręglik, Ostrowy, Płucno, Spierwia	
17.	Kopytnik pospolity <i>Asarum europaeum</i>	Kokornakowate <i>Aristolochiaceae</i>	C	Nieżurawa, Okręglik	
18.	Kosodrzewina <i>Pinus mugo</i>	Sosnowate <i>Pinaceae</i>	Ś	Spierwia	
19.	Kruszczyk błotny <i>Epipactis palustris</i>	Storczykowate <i>Orchidaceae</i>	Ś	Odry	

Lp.	Nazwa gatunku	Nazwa rodziny	Forma ochrony	Lokalizacja (leśnictwo)	Opis obiektu i lokalnej populacji
1	2	3	4	5	6
20.	Kukułka krwista <i>Dactylorhiza incarnata</i>	Storczykowate <i>Orchidaceae</i>	Ś	Odry	PCKR
21.	Kukułka plamista <i>Dactylorhiza maculata</i>	Storczykowate <i>Orchidaceae</i>	Ś	Odry	
22.	Kukułka szerokolistna <i>Dactylorhiza maialis</i>	Storczykowate <i>Orchidaceae</i>	Ś	Odry	
23.	Lilia złotogłów <i>Lilium martagon</i>	Liliowate <i>Liliaceae</i>	Ś	Ostrowy	
24.	Marzanka wonna <i>Galium odoratum</i>	Marzanowate <i>Rubiaceae</i>	C	Ostrowy	
25.	Mącznica lekarska <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	Wrzosowate <i>Ericaceae</i>	Ś	Malachin, Pęcno	
26.	Pomocnik baldaszkowy <i>Phimophila umbellata</i>	Gruszykowate <i>Pyrolaceae</i>	Ś	Malachin, Czersk, Juńcza,	
27.	Poryblin jeziorny <i>Isoetes lacustris</i>	Poryblinowate <i>Isoetaceae</i>	Ś	Spierwia	PCKR
28.	Przylaszczka pospolita <i>Hepatica nobilis</i>	Jaskrowate <i>Ranunculaceae</i>	Ś	Czersk, Juńcza, Ostrowy	
29.	Przytulia wonna <i>Galium odoratum</i>	Marzanowate <i>Rubiaceae</i>	Ś	Odry	
30.	Rosiczka okrąglistna <i>Drosera rotundifolia</i>	Rosiczkowate <i>Droseraceae</i>	Ś	Malachin, Okręglik, Ostrowy, Spierwia	
31.	Śniadek baldaszkowaty <i>Ornithogalum umbellatum</i>	Liliowate <i>Liliaceae</i>	Ś	Niezurawa	
32.	Widłak spłaszczony <i>Diphasiastrum complanatum</i>	Widłakowate <i>Lycopodiaceae</i>	Ś	Ostrowy, Spierwia	
33.	Widłak wroniec <i>Hupezia selago</i>	Widłakowate <i>Lycopodiaceae</i>	Ś	Niezurawa	

Wykaz roślin chronionych występujących licznie na terenie Nadleśnictwa Czersk

Lp.	Nazwa gatunku	Nazwa rodziny	Forma ochrony	Uwagi
1	2	3	4	5
1.	Bagno pospolite <i>Ledum palustre</i>	Wrzosowate <i>Ericaceae</i>	Ś	
2.	Chrobotki <i>Cladonia sp.</i>	Chrobotkowate <i>Cladoniaceae</i>	C	
3.	Konwalia majowa <i>Convallaria majalis</i>	Liliowate <i>Liliaceae</i>	C	
4.	Kruszyna pospolita <i>Frangula alnus</i>	Szklakowate <i>Rhamnaceae</i>	C	
5.	Paprotka zwyczajna <i>Polypodium vulgare</i>	Paprotkowate <i>Polypodiaceae</i>	Ś	
6.	Plucnica islandzka <i>Cetraria islandica</i>	Miseczkowate <i>Parmeliaceae</i>	C	
7.	Widłak goździsty <i>Lycopodium clavatum</i>	Widłakowate <i>Lycopodiaceae</i>	Ś	
8.	Widłak jałowcowaty <i>Lycopodium annotinum</i>	Widłakowate <i>Lycopodiaceae</i>	Ś	

5.2.10. Siedliska przyrodnicze podlegające ochronie

Nową formą ochrony przyrody, nie ujętą odrębnie w ustawie o ochronie przyrody, ale związaną z obszarami Natura 2000 jest ochrona siedlisk przyrodniczych. Wykaz siedlisk podlegających ochronie zawiera Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 roku w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000. Chronione siedliska przyrodnicze zostały zinwentaryzowane w ramach inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory przeprowadzonej na terenie nadleśnictwa w latach 2007-2008.

Chronione siedliska przyrodnicze zostały ujęte w tabeli wraz z podaniem lokalizacji (leśnictwo) i łącznej powierzchni. Wydzielenia, w których siedliska występują zostały ujęte w warstwie LMN i zostały naniesione na mapę sytuacyjno-przeładową walorów przyrodniczo-kulturowych.

Wykaz rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie

Lp.	Siedlisko przyrodnicze podlegające ochronie (nazwa)		Położenie		Uwagi
	polska	łacińska	leśnictwo	pow. (ha)	
1	2	3	4	5	6
Nadleśnictwo Czersk – grunty leśne					
1.	Suche wrzosowiska	<i>Calluno-Genistion, Pohlio-Callunion, Calluno-Arctostaphylion</i>	Malachin, Odry	1,30	
2.	Kwaśna buczyna niżowa	<i>Luzulo-Fagenion</i>	Juńcza, Odry	23,92	
3.	Żyzna buczyna niżowa	<i>Galio odorati-Fagenion</i>	Juńcza, Nieżurawa	12,73	
4.	Grąd subatlantycki	<i>Stellario-Carpinetum</i>	Juńcza, Nieżurawa, Odry, Pęcno	78,79	
5.	Śródlądowa kwaśna dąbrowa	<i>Betulo-Quercetum</i>	Juńcza, Odry, Ostrowy	42,85	
6.	Brzezina bagienna	<i>Betuletum pubescentis</i>	Czersk, Juńcza, Malachin, Odry, Okręglik, Ostrowy, Pęcno, Spierwia	170,14	
7.	Sosnowy bór bagienny	<i>Vaccinio uliginosi-Pinetum</i>	Czersk, Juńcza, Malachin, Odry, Okręglik, Ostrowy, Pęcno, Spierwia	245,85	
8.	Łęg olszowy, olszowo-jesionowy i jesionowy	<i>Salicetum albo-fragilis, Populetum albae</i>	Czersk, Juńcza, Malachin, Odry, Okręglik	25,99	
9.	Dąbrowa świetlista	<i>Quercetalia pubescenti-petraeae</i>	Nieżurawa	0,30	
10.	Bór chrobotkowy	<i>Cladonio-Pinetum</i>	Juńcza, Malachin, Nieżurawa, Okręglik, Olszyny, Pęcno, Spierwia	369,78	
Razem Nadleśnictwo Czersk				971,65	

Lp.	Siedlisko przyrodnicze podlegające ochronie (nazwa)		Położenie		Uwagi
	polska	łacińska	leśnictwo	pow. (ha)	
1	2	3	4	5	6
Nadleśnictwo Czersk – grunty nieleśne					
1.	Jezióra eutroficzne	-	Odry, Spierwia	13,55	
2.	Jeziorka dystroficzne	-	Okręglik, Ostrowy, Spierwia	8,86	
3.	Niżowe świeże łąki użytkowane ekstensywnie	<i>Arrhenatherion elatioris</i>	Juńcza, Malachin, Nieżurawa, Odry, Okręglik	127,53	
4.	Torfowiska wysokie	-	Czersk, Juńcza, Odry, Okręglik, Ostrowy, Spierwia	108,70	
5.	Torfowiska wysokie zdegradowane	-	Malachin, Ostrowy, Pęcno	60,97	
6.	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska	-	Juńcza, Malachin, Nieżurawa, Odry, Okręglik, Ostrowy, Spierwia	70,15	
7.	Nizinne torfowiska zasadowe	-	Odry	8,43	
8.	Bór bagienny	-	Odry, Spierwia	7,40	
9.	Brzezina bagienna	<i>Betuletum pubescentis</i>	Czersk, Malachin, Pęcno, Spierwia	14,25	
10.	Sosnowy bór bagienny	<i>Vaccinio uliginosi-Pinetum</i>	Okręglik, Pęcno, Spierwia	49,17	
Razem Nadleśnictwo Czersk				469,01	

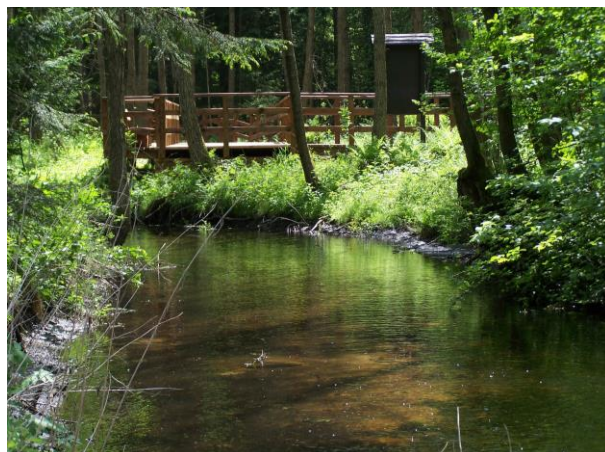

Siedliska przyrodnicze podlegające ochronie (fot. Leszek Pultyn)

5.3. Walory przyrodniczo-leśne

5.3.1. Walory krajobrazowe, flora i fauna

Obszar działania Nadleśnictwa Czernik jest zróżnicowany pod względem krajobrazowym, ukształtowania powierzchni i rzeźby terenu oraz występujących tu utworów geologicznych. Zasadniczą część omawianego obszaru to rozległy sandr urozmaicony wyspami morenowymi, obniżeniami wytopiskowymi i rynnowymi oraz dolinami rzeczny. Szczególne walory krajobrazowe posiada północna część nadleśnictwa z rzeką Wdą i Niechwaszczą oraz okolice kanałów: Wielkiego Kanału Brdy i Kanału Niechwaszczy. Nie mniej atrakcyjne krajobrazowo są doliny pozostałych rzek oraz położone w obniżeniach wytopiskowych jeziora, bagna czy kompleksy siedlisk bagiennych. Urozmaicona rzeźba terenu oraz zróżnicowanie utworów geologicznych ma odbicie w występującej tu roślinności, w najciekawszych fragmentach nie zdeformowanej istotnie działalnością człowieka.

Walory krajobrazowe Nadleśnictwa Czernik (fot. Leszek Pultyn, Włodzimierz Serwiński, Rafał Zawiszewski)

Flora

Florę nadleśnictwa reprezentuje roślinność aktualna (rzeczywista), która jest nie tylko wyrazem przestrzennej mozaiki fizyczno-geograficznych warunków siedliskowych, ale przede wszystkim wynikiem trwającej wiele wieków działalności ludzkiej. Lasy nadleśnictwa stanowią drzewostany o składzie i strukturze ukształtowanej przez gospodarkę człowieka, a ich stan w znacznej części odbiega od stanu potencjalnego. Dominacja drzewostanów sosnowych w Nadleśnictwie Czersk wynika przede wszystkim z naturalnych warunków preferujących sosnę, ale również z przeprowadzanych w przeszłości wylesień, nadmiernej eksploatacji i zrębowego sposobu zagospodarowania oraz pożarów i gradacji. Wymienione procesy degenerujące biocenozy leśne nie doprowadziły jednak do całkowitego zatarcia różnorodności zbiorowisk roślinnych. Urozmaicenie szaty roślinnej na terenie nadleśnictwa wprowadzają lasy na terenach trudnodostępnych (zbozrach dolin rzecznych i rozcięć erozyjnych), lasy w dnach dolin i na bagnach oraz lasy na utworach morenowych.

Najcenniejsze fragmenty flory Nadleśnictwa Czersk omówione zostały w poprzednim rozdziale programu ochrony przyrody w ramach opisu rezerwatów przyrody, roślin objętych ochroną gatunkową lub siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie.

Pełną listę występujących na terenie Nadleśnictwa Czersk gatunków roślin oraz wszystkie występujące tu leśne zbiorowiska roślinne zawiera poprzedni program ochrony przyrody.

Fauna

Pod względem faunistycznym omawiany obszar nie różni się od obszarów sąsiednich, jest jednak wewnątrznie zróżnicowany, na co wpływ ma przede wszystkim obecność w zasięgu terytorialnym dolin rzecznych oraz obszarów bezleśnych. Na charakter fauny danego terenu oprócz właściwości fizyczno-geograficznych wpływa w dużym stopniu jego lesistość oraz zmiany w środowisku przyrodniczym jakie zachodzą pod wpływem działalności człowieka: intensyfikacja gospodarki rolnej i leśnej, turystyczna penetracja lasów itp.

Najbogatszymi faunistycznie obszarami w zasięgu działania nadleśnictwa są obszary leśne z dolinami rzek oraz inne fragmenty bogate w wodę.

Brdę, starorzecza i zbiorniki wodne zasiedla ponad dwadzieścia gatunków ryb, wśród których szczególne miejsce zajmują łososiowate (troć, pstrąg potokowy, lipień) oraz rzadkie gatunki takie jak kleń czy jaź.

Na terenie nadleśnictwa występują wszystkie pospolite na niżu gatunki gadów i płazów. Do najbardziej interesujących należą: kumak nizinny i traszka grzebieniasta.

Występowanie ptaków jest skoncentrowane w obszarach zaopatrzonych w wodę. Do najciekawszych ptaków (lęgowych) na terenie nadleśnictwa należy zaliczyć bociana czarnego, które mają wyznaczone miejsca ochrony strefowej. Z innych gatunków ptaków zasługujących na uwagę należy wymienić żurawia, łabędzia niemego i puchacza.

Bocian czarny i żuraw (fot. Leszek Pultyn, Rafał Zawiszewski)

Z ssaków najliczniej występują ssaki łowne (głównie jeleni, sarna, dzik), żyją także kuny, wydry, tchórze oraz coraz liczniejszy bóbr. Na uwagę zasługują także występujące na obszarze nadleśnictwa nietoperze, szczególnie występujący tu rzadki mopek czy borowiaczek.

Pełną listę występujących na terenie Nadleśnictwa Czerniechów gatunków zwierząt zawiera poprzedni program ochrony przyrody.

W związku z zaliczeniem Nadleśnictwa Czerniechów do OSO Bory Tucholskie szczegóły dotyczące występujących tu gatunków ptaków i ich siedlisk znajdują się w opracowaniach dotyczących tego obszaru Natura 2000.

5.3.2. Drzewostany i zadrzewienia

Najważniejszymi walorami przyrodniczymi nadleśnictwa są drzewostany, jako zasadniczy element ekosystemu leśnego. Dotyczy to zarówno drzewostanów chronionych na mocy ustawy o ochronie przyrody i innych przepisów prawnych, jak też wszystkich pozostałych drzewostanów wielofunkcyjnych. W związku z tym drzewostanom poświęcono w niniejszym opracowaniu stosunkowo dużo uwagi.

Tradycyjne charakterystyki i opisy poszczególnych elementów taksacyjnych drzewostanów nadleśnictwa znajdują się w rozdziale „*Charakterystyka stanu lasu i zasobów drzewnych*” (1.4.) niniejszego opracowania. W programie ochrony przyrody wykorzystano te dane oraz podjęto próbę ich oceny i interpretacji pod kątem wymagań zrównoważonego rozwoju ekosystemów leśnych.

Charakterystyka drzewostanów przedstawiona w niniejszym rozdziale (ilościowa, powierzchniowa i miąższościowa) obejmować będzie: bogactwo gatunkowe, strukturę piętrową, pochodzenie, zgodność składu gatunkowego z warunkami siedliskowymi oraz formy degeneracji ekosystemu leśnego. Charakterystyki te, zgodnie z decyzją KTG zostały uproszczone, nacisk położono natomiast na porównanie aktualnych danych z danymi z poprzedniego programu, (opartymi o stan wyjściowy 01.01.1999 r.) obrazujące zmiany zaistniałe w ostatnim 10-cioleciu.

W zestawieniach zawierających miąższość podano wielkości dotyczące miąższości na powierzchni leśnej zalesionej bez masy przestojów.

Bogactwo gatunkowe

Podstawą do klasyfikacji drzewostanów jest ilość gatunków w składzie warstwy górnej drzew. Z analizy danych wynika, że największą powierzchnię (73,1%) zajmują drzewostany jednogatunkowe. Są to przede wszystkim drzewostany sosnowe na siedliskach borowych (Bśw, Bs, Bw) oraz BMśw i LMśw. W porównaniu do danych poprzedniego programu ochrony przyrody zauważa się znaczny wzrost udziału drzewostanów wielogatunkowych.

Zestawienie powierzchni [ha] i miąższości [m³] drzewostanów wg bogactwa gatunkowego

Drzewostany	Jednostka	Obręby		Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
		Czersk	Giełdów			
1	2	3	4	5	6	7
jednogatunkowe	ha	4.098,42	5.477,08	9.545,50	73,1	10.684,81
	m ³	1.134.495	1.368.745	2.503.240	82,6	2.297.065
dwugatunkowe	ha	1.260,02	1.365,31	2.625,33	20,1	1.732,64
	m ³	248.805	116.435	365.240	12,0	224.365
trzygatunkowe	ha	454,11	203,45	657,56	5,0	555,99
	m ³	101.800	24.730	126.530	4,2	99.420
cztero- i więcej gatunkowe	ha	165,39	68,56	233,95	1,8	163,30
	m ³	33.205	3.500	36.705	1,2	25.565
Razem	ha	5.977,94	7.084,40	13.062,34	100,0	13.136,74
	m ³	1.518.305	1.513.410	3.031.715	100,0	2.646.415

Struktura piętrowa

Podstawą do klasyfikacji drzewostanów jest tu ich budowa pionowa. W Nadleśnictwie Czersk zdecydowanie przeważają drzewostany jednopiętrowe zajmując 98,2% powierzchni. W porównaniu do danych w poprzednim programie udział drzewostanów jednopiętrowych zmniejszył się, głównie na korzyść drzewostanów w klasie odnowienia.

Zestawienie powierzchni [ha] i miąższości [m³] drzewostanów wg struktury piętrowej

Drzewostany	Jednostka	Obręby		Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
		Czersk	Giełdów			
1	2	3	4	5	6	7
jednopiętrowe	ha	5.762,73	7.057,05	12.819,78	98,2	13.106,49
	m ³	1.451.795	1.505.440	2.957.235	97,5	2.637.500
dwupiętrowe	ha	15,16	4,23	19,39	0,1	5,62
	m ³	6.550	2.210	8.760	0,3	1.595
W KO i KDO	ha	200,05	23,12	223,17	1,7	24,63
	m ³	59.960	5.770	65.730	2,2	7.320
Razem	ha	5.977,94	7.084,40	13.062,34	100,0	13.136,74
	m ³	1.518.305	1.513.410	3.031.715	100,0	2.646.415

Pochodzenie

Dane dotyczące pochodzenia poszczególnych drzewostanów są niepełne, dotyczy to zwłaszcza drzewostanów starszych. Z bardzo dużym prawdopodobieństwem można jednak stwierdzić, że drzewostany Nadleśnictwa Czernik prawie wyłącznie pochodzą z odnowień sztucznych. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami informacji o pochodzeniu sztucznym drzewostanów nie zapisywano w opisach taksacyjnych.

Drzewostany pochodzące z samosiewu stanowią jedynie 0,8% ogólnej powierzchni leśnej zalesionej, a tworzą je większości naturalne odnowienia brzozy, sosny, olchy, dębu i klonu.

Drzewostany z panującym gatunkiem pochodzenia odroślowego (0,0%) to drzewostan olchowy (z udziałem brzozy) na siedlisku OlJ.

Zestawienie powierzchni [ha] i miąższości [m³] drzewostanów wg pochodzenia

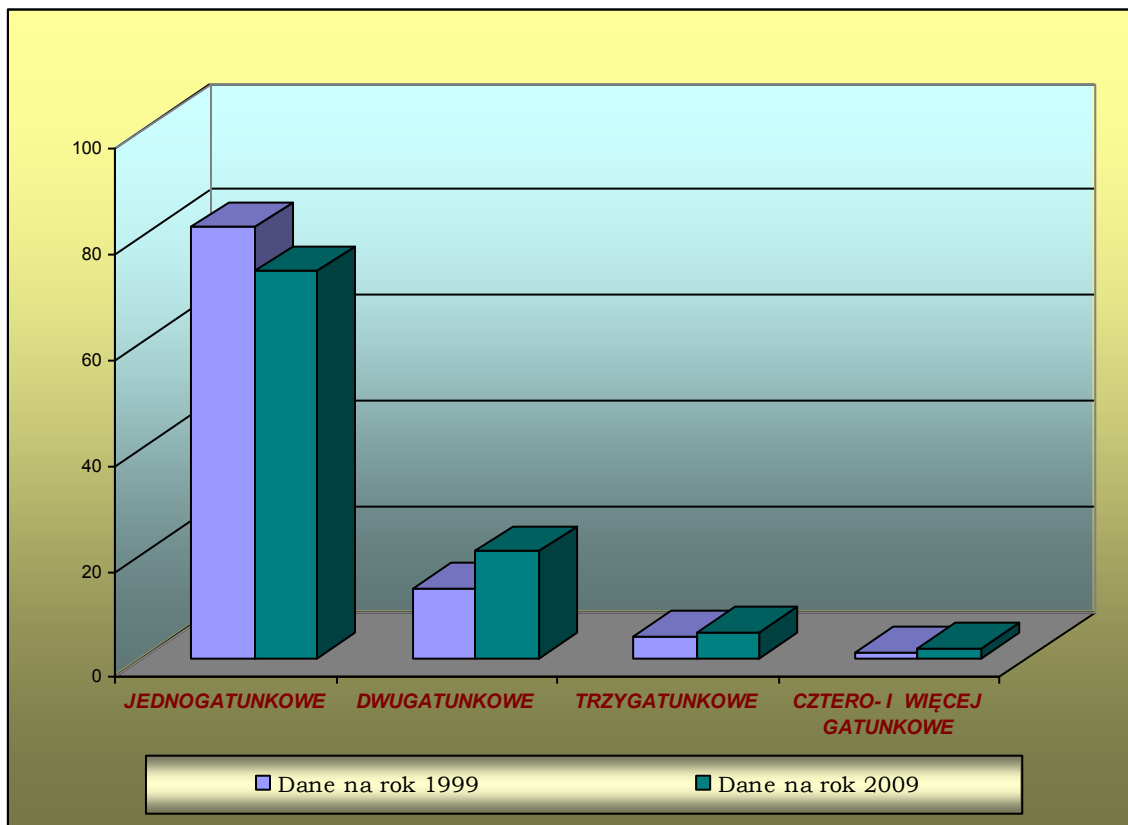
Drzewostany	Jednostka	Obreby		Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
		Czernik	Gieldów			
1	2	3	4	5	6	7
odroślowe	ha	0,65	-	0,65	0,0	-
	m ³	170	-	170	0,0	-
z samosiewu	ha	83,64	22,27	105,91	0,8	19,33
	m ³	6.050	850	6.900	0,2	697
z sadzenia	ha	5.893,65	7.062,13	12.955,78	99,2	13.117,41
	m ³	1.512.085	7.075,90	3.024.645	99,8	2.649.198
Razem	ha	5.977,94	7.084,40	13.062,34	100,0	13.136,74
	m ³	1.518.305	1.513.410	3.031.715	100,0	2.646.415

Zgodność składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi

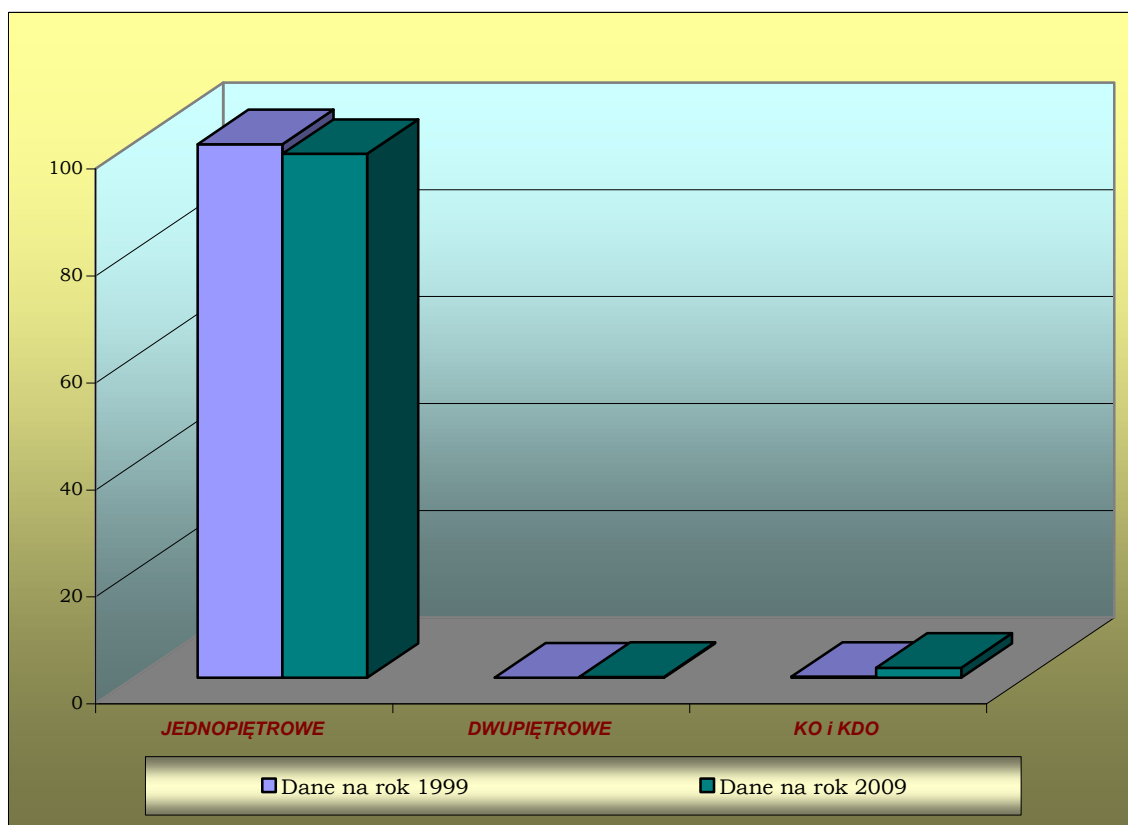
Oceny zgodności składu gatunkowego drzewostanów Nadleśnictwa Czernik z warunkami siedliskowymi dokonano zgodnie z wytycznymi instrukcji urządzania lasu z tym, że w grupie drzewostanów o składzie niezgodnym wyróżniono dodatkowo:

- o niezgodność obojętną (za zalecany gatunek liściasty występuje inny gatunek liściasty),
- o niezgodność negatywną (za zalecany gatunek liściasty występuje sosna lub świerk).

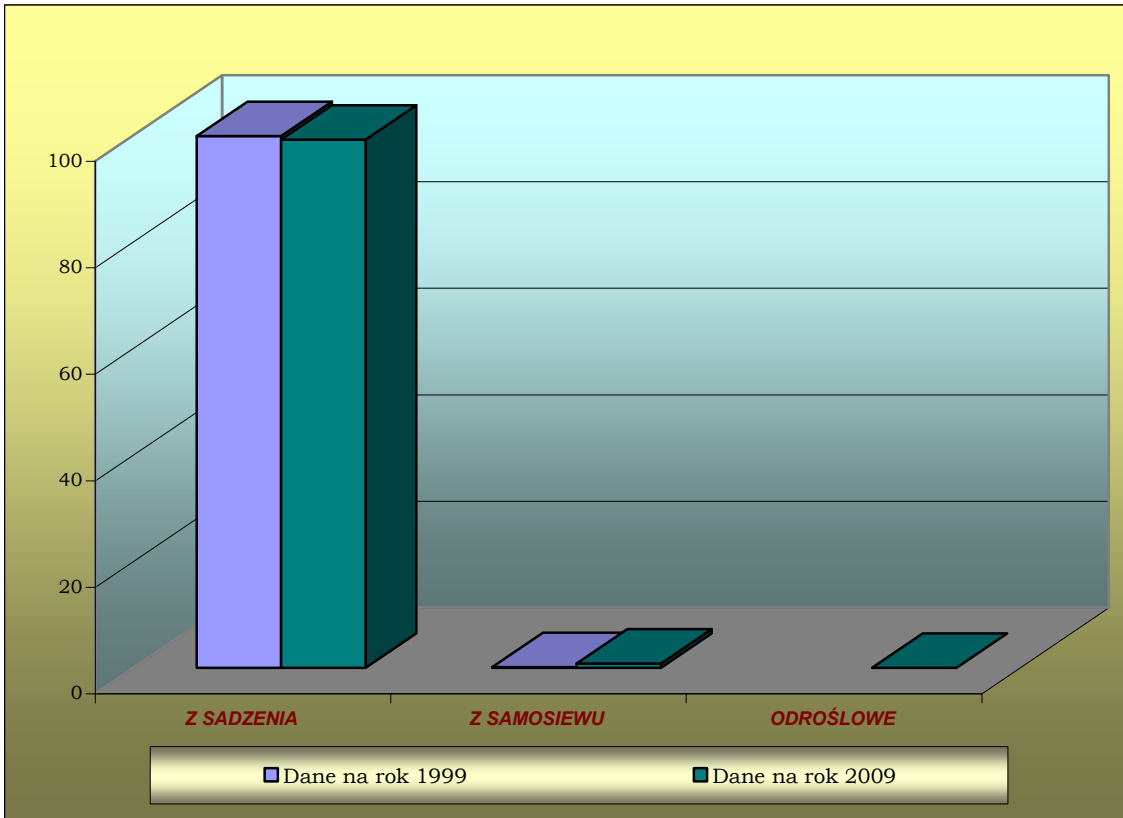
Bogactwo gatunkowe drzewostanów w Nadleśnictwie Czersk (%)

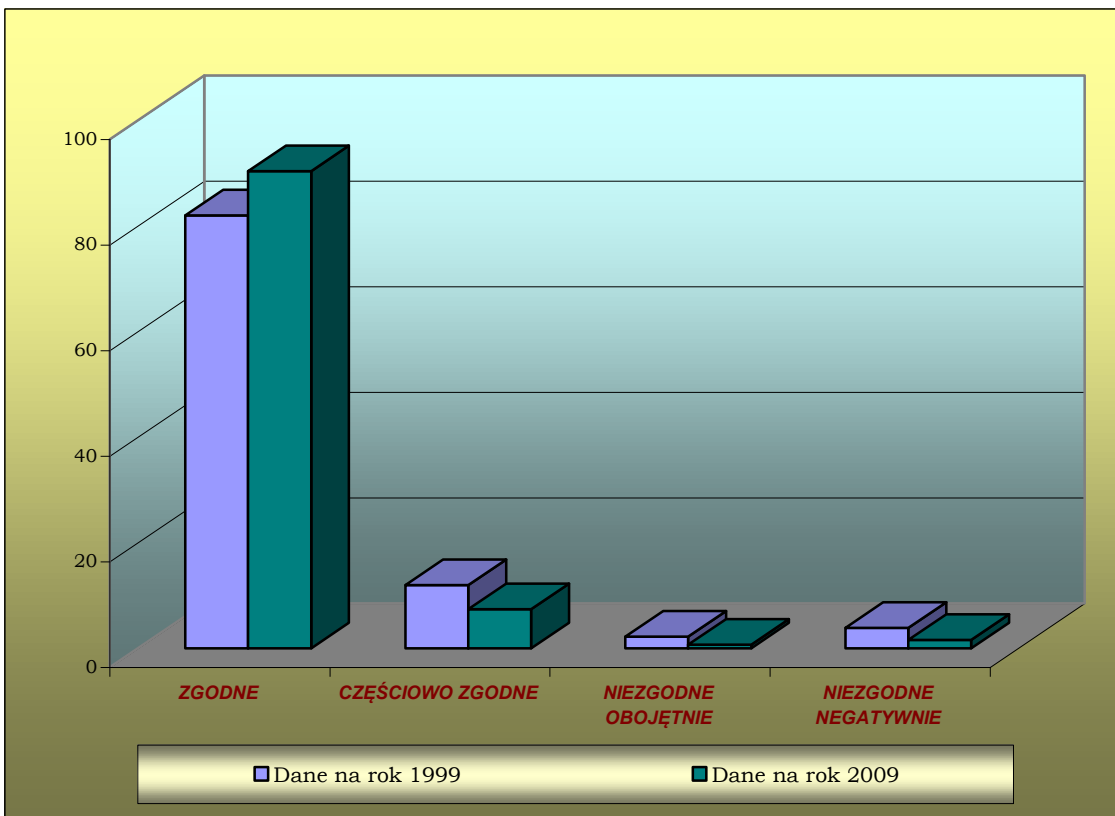
Struktura piętrowa w Nadleśnictwie Czersk (%)

Pochodzenie drzewostanów w Nadleśnictwie Czersk (%)

Zgodność składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi (%)

W Nadleśnictwie Czernik zdecydowanie dominują drzewostany o składzie gatunkowym zgodnym i częściowo zgodnym z pożądanym.

Drzewostany o składzie gatunkowym niezgodnym obojętnie z pożądanym występują głównie na siedliskach lasów mieszanych i lasów, gdzie zalecane gatunki liściaste (Db, Bk, Js) są zastąpione przez inne gatunki liściaste (Brz, Ol, Św, Gb, Os) albo na siedliskach borów oraz borów i lasów mieszanych, gdzie sosnę zastępuje głównie brzoza, modrzew lub świerk.

Drzewostany o składzie gatunkowym niezgodnym negatywnie występują głównie na siedlisku lasów mieszanych (LMśw i LMb) i lasu świeżego (Lśw), a są to głównie drzewostany sosnowe i świerkowe.

W porównaniu do poprzedniego programu zwiększył się udział drzewostanów zgodnych z pożądanym składem gatunkowym (z 82,0% do 90,3%), zmalał zaś częściowo zgodnych (z 12,0% do 7,4%), niezgodnych obojętnie (z 3,9% do 1,6%) i niezgodnych negatywnie (z 1,3% do 0,7%). Należy jednak dodać, że oprócz prawidłowo prowadzonych odnowień na powyższe wyniki mają także wpływ zmiany dokonane w gospodarczych typach drzewostanów.

Zestawienie powierzchni drzewostanów [ha] wg zgodności składu gatunkowego z siedliskiem

Drzewostany	Jednostka	Obręby		Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
		Czernik	Giełdów			
1	2	3	4	5	6	7
zgodne	ha	5.100,28	6.694,81	11.795,09	90,3	10.766,34
częściowo zgodne	ha	658,67	309,32	967,99	7,4	1.569,79
niezgodne negatywnie	ha	68,19	21,88	90,07	0,7	294,08
niezgodne obojętnie	ha	150,80	58,39	209,19	1,6	506,53
Razem	ha	5.977,94	7.084,40	13.062,34	100,0	13.136,74

Formy degeneracji ekosystemu leśnego

Dokonując oceny form degeneracji ekosystemów leśnych brano pod uwagę cztery jej podstawowe elementy:

- aktualny stan siedliska,
- ujednoczenie (monotypizację),
- borowacenie,
- neofityzację.

Aktualny stan siedliska

Ocenę aktualnego stanu siedliska oparto na bazie danych zawartych w planie u.l. z uwzględnieniem opracowania siedliskowego dla nadleśnictwa.

Zestawienie powierzchni [ha] wg aktualnego stanu siedlisk

Obręb	Forma stanu siedliska	Jednostka	Powierzchnia w grupie siedlisk				Ogółem	Ogółem %	Poprzedni POP
			Bory	Bory mieszane	Lasy mieszane	Lasy			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Czersk	naturalna	ha	2191,18	902,49	251,82	61,90	3.407,39	57,0	4.078,01
	zbliżona do naturalnego	ha	6,86	1,48	-	1,02	9,36	0,2	-
	zniekształcona	ha	727,90	978,69	377,37	38,83	2.122,79	35,5	1.394,09
	silnie zniekształcona	ha	284,70	151,80	1,90	-	438,40	7,3	547,07
	Razem	ha	3210,64	2034,46	631,09	101,75	5.977,94	100,0	6.019,17
Giełdów	naturalna	ha	3575,04	328,57	32,85	6,64	3.943,10	55,7	4.017,66
	zbliżona do naturalnego	ha	5,06	1,52	-	-	6,58	0,1	-
	zniekształcona	ha	1699,03	501,45	112,87	4,61	2.317,96	32,7	2.023,13
	silnie zniekształcona	ha	492,07	324,69	-	-	816,76	11,5	1.076,78
	Razem	ha	5771,20	1156,23	145,72	11,25	7.084,40	100,0	7.117,57
Nadleśnictwo	naturalna	ha	5766,22	1231,06	284,67	68,54	7.350,49	56,3	8.095,67
	zbliżona do naturalnego	ha	11,92	3,00	-	1,02	15,94	0,1	-
	zniekształcona	ha	2426,93	1480,14	490,24	43,44	4.440,75	34,0	3.417,22
	silnie zniekształcona	ha	776,77	476,49	1,90	-	1.255,16	9,6	1.623,85
	Razem	ha	8981,84	3190,69	776,81	113,00	13.062,34	100,0	13.136,74

Dominującą formą stanu siedlisk jest forma naturalna (56,3%). W formie zniekształconej (34,0%) zdecydowanie dominują siedliska borów i borów mieszanych oraz w mniejszym zakresie – lasów mieszanych i lasów. Formy silnie zniekształcone (9,6%) dotyczą ubogich siedlisk (głównie Bśw).

Ujednoczenie gatunkowe lub wiekowe - monotypizacja

Jedną z form degeneracji ekosystemów leśnych jest ujednoczenie gatunkowe lub wiekowe kompleksów leśnych. Monotypizację określa się dla kompleksów powyżej 200 ha z uwzględnieniem podziału drzewostanów na sosnowe i świerkowe oraz pozostałe.

Na terenie nadleśnictwa kryterium dotyczące powierzchni spełniają kompleksy główne w obydwu obrębach. W żadnym jednak jedna klasa wieku nie zajmuje 50% powierzchni. W związku z powyższym na terenie Nadleśnictwa Czernik nie stwierdza się monotypizacji i nie sporządza się stosownego zestawienia.

Neofityzacja

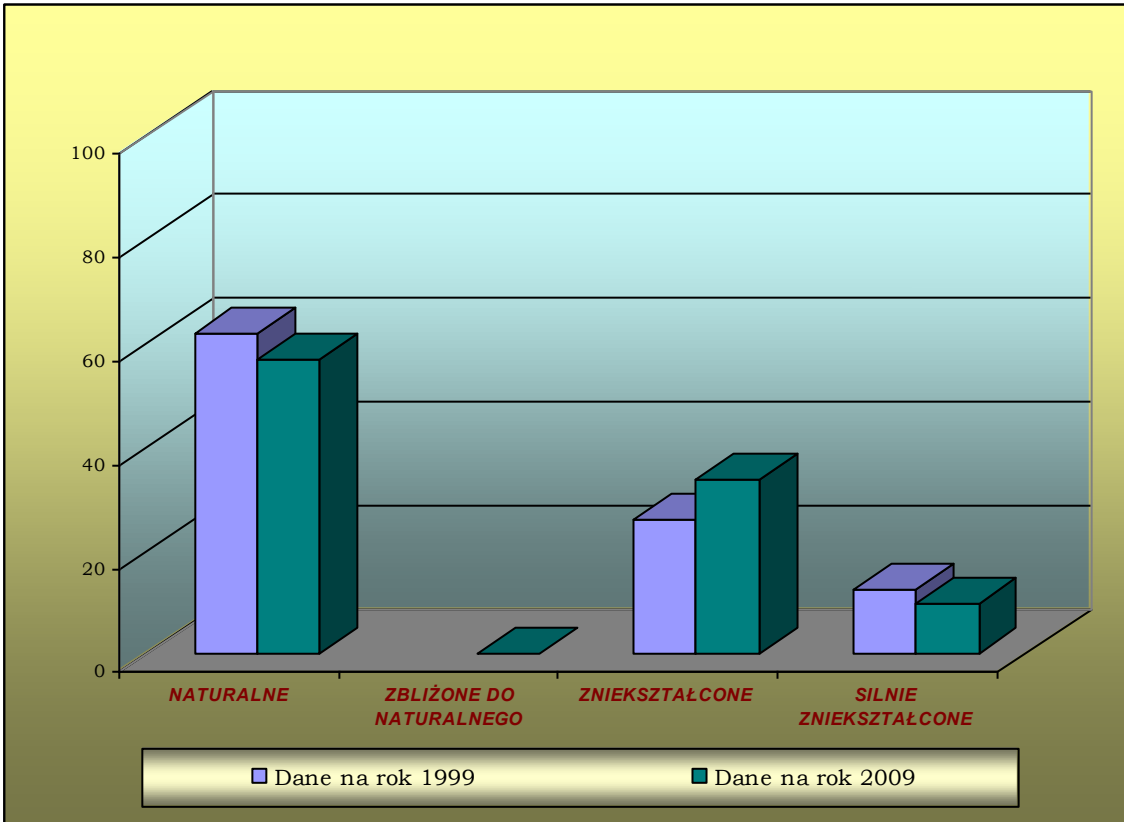
Neofityzacja jest formą degradacji lasu wynikającą ze sztucznej uprawy lub samoistnego wnikania gatunków drzew i krzewów obcego pochodzenia do składu gatunkowego drzewostanów na danym terenie. Zamieszczona dalej tabela ujmuje powierzchnie z gatunkiem obcym występującym w składzie gatunkowym drzewostanu.

Zestawienie powierzchni [ha] wg form degeneracji lasu - neofityzacja

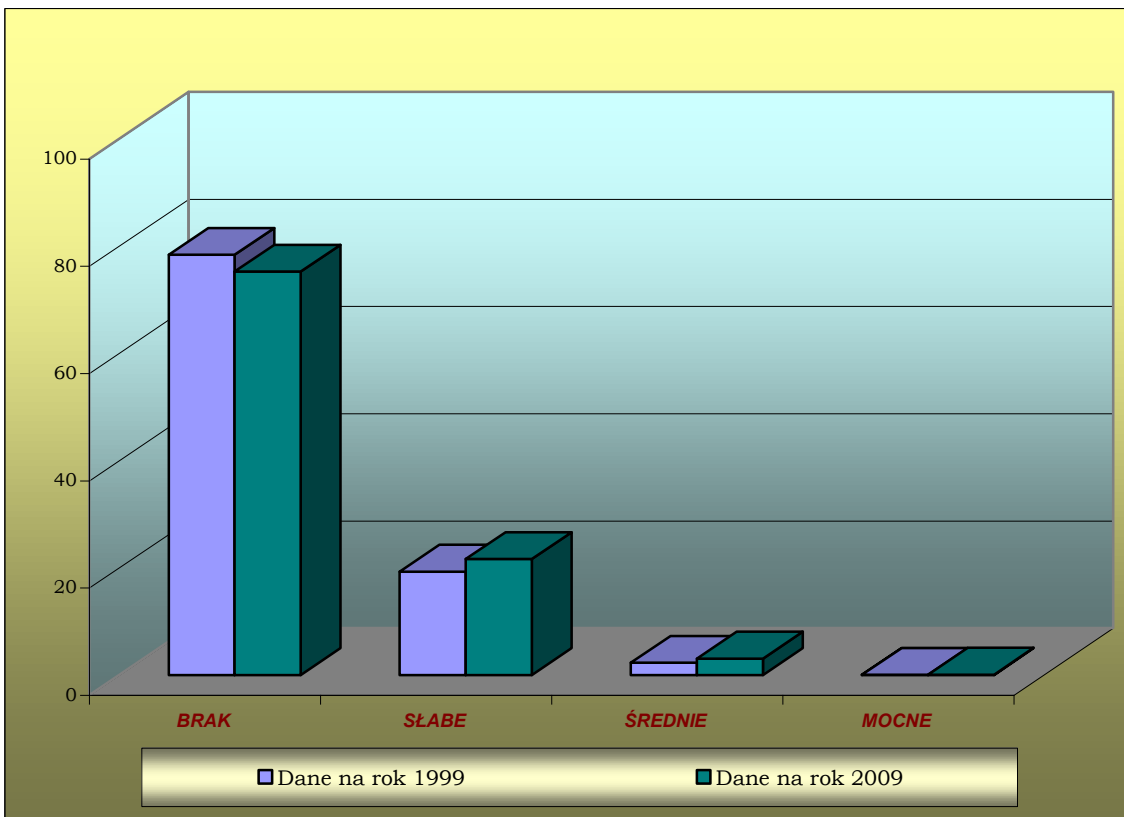
Gatunek obcy	Jednostka	Czernik	Gieldów	Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
1	2	3	4	5	6	7
dąb czerwony	ha	3,03	2,30	5,33	20,8	6,77
grochodrzew	ha	8,69	-	8,69	33,9	6,18
sosna wejmutka	ha	7,23	4,38	11,61	45,3	9,45
Razem	ha	18,95	6,68	25,63	100,0	22,40

Zmiany powierzchni neofitów są niewielkie i wynikają z ponownej taksacji, a ich ogólna powierzchnię w skali nadleśnictwa można uznać za nieistotną. W podszycach najliczniejszym neofitem jest czeremcha amerykańska, która w skali nadleśnictwa nie stwarza jednak dużych problemów przy zagospodarowaniu lasu.

Aktualny stan siedlisk w Nadleśnictwie Czersk (%)

Borowacenie (pinetyzacja) (%)

Borowacenie

Borowacenie (pinetyzacja) wyróżnia się na siedliskach borów mieszanych, lasów mieszanych i lasów. W zależności od udziału sosny i świerka w górnej warstwie drzew należy wyróżnić borowacenie:

- a) słabe, jeżeli udział sosny i świerka w składzie gatunkowym drzewostanu wynosi:
 - ponad 80 % na siedliskach borów mieszanych
 - 50–80 % na siedliskach lasów mieszanych
 - 10-30 % na siedliskach lasowych,
- b) średnie, jeżeli udział sosny lub świerka wynosi:
 - ponad 80 % na siedliskach lasów mieszanych
 - 30–60 % na siedliskach lasowych,
- c) mocne, jeżeli udział sosny i świerka w składzie gatunkowym drzewostanu wynosi:
 - ponad 60 % na siedliskach lasowych.

Zestawienie powierzchni [ha] wg form degeneracji lasu - borowacenie

Drzewostany	Jednostka	Obręby		Nadleśnictwo	Ogółem %	Poprzedni POP
		Czersk	Giełdoń			
1	2	3	4	5	6	7
brak	ha	3.782,46	6.047,97	9.830,43	75,2	10.295,67
słabe	ha	1.867,73	954,14	2.821,87	21,6	2.535,94
średnie	ha	319,46	82,29	401,75	3,1	301,69
mocne	ha	8,29	-	8,29	0,1	3,44
Razem	ha	5.977,94	7.084,40	13.062,34	100,0	13.136,74

Udział poszczególnych drzewostanów w poszczególnych grupach borowacenia zależy w dużej mierze od struktury siedlisk obiektu oraz zmian dokonywanych w gospodarczych typach drzewostanów na przestrzeni ostatnich 10-cioleci. Ze względu na niedużą żyzność siedlisk nadleśnictwa oraz znaczny udział drzewostanów zgodnych z siedliskiem, głównie sosnowych problem borowacenia nie ma tu istotnego znaczenia. Borowacenie średnie i mocne obejmuje łącznie tylko (3,2%) powierzchni i pozostało na bardzo zbliżonym poziomie w stosunku do danych z poprzedniego programu.

Zadrzewienia

W stanie posiadania nadleśnictwa zadrzewienia (zgodnie z ewidencją gruntów) zajmują 3,94 ha i zlokalizowane są w pięciu wydzieleniach. Poza tymi pozycjami należy wspomnieć o zadrzewieniach i zakrzewieniach zlokalizowanych na innych powierzchniach nieleśnych (bagnach, użytkach ekologicznych, gruntach rolnych i przy terenach zabudowanych).

Zestawienie zadrzewień

Lp.	Leśnictwo Oddział Pododdział	Gatunek panujący	Powierz- chnia (ha)	Średni wiek	Ogólny opis, skład gatunkowy, stan zdrowotny, gatunki rzadkie, gatunki cenne	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
Obręb Czersk						
1.	Malachin 149p	Db	0,52	110	Zadrzewienie: Bk, Md, Db, Dg, Św, Jw 120l, Brz, Kl, Ol, Sow, Żyw 90l, Js 210l, Kl, Bk, Jw., Św, Ak 60l. Zakrzewienie: bez czarny, jw, kl, bk, cis na 40%.	Pomniki przyrody
Razem obręb Czersk			0,52			
Obręb Giędoń						
2.	Okręglik 76i	Brz	0,51	90	Zadrzewienie: Db 210l, Brz 90l, Os 60l, Os 25l, Ak 20l. Zakrzewienie: śng, ak, os na 40%.	Pomnik przyrody
3.	Okręglik 76k	Brz	0,89	90	Zadrzewienie: Brz 70l, Ak, Kl 50l, So, Db, Lp, Dbc, Św, Soc 80l. Zakrzewienie: śng, ak na 80%.	
4.	Olszyny 163j	Dbc	0,37	100	Zadrzewienie: Dbc 100l, Brz 80l, So, Lp, Św, Ak, Dbc 60l.	
5.	Płecno 269An	Św	1,65	130	Zadrzewienie: Św 130l, Db, Wz, Brz 110l, Jd 160l, Jd 120l, Bk 100l, Lp, Dbc, Dg, Św, Jw 90l, Kl, Ksz 80l, Brz, Ak 70l, Lp 50l, GB 40l. Zakrzewienie: lesz, jarz, śng na 10%.	Pomniki przyrody
Razem obręb Giędoń			3,42			
Ogółem Nadleśnictwo			3,94			

5.3.3. Ważniejsze obiekty kultury materialnej

Głównymi elementami dziedzictwa kulturowego obszaru Nadleśnictwa Czernik są układy osadnicze (sięgające średniowiecza), budowle sakralne i cmentarne, zespoły dworsko-pałacowe i folwarczne oraz obiekty architektury i budownictwa drewnianego.

O bardzo starej tradycji osadnictwa na tym obszarze, obecnie głównie rolniczego, świadczą dość liczne stanowiska archeologiczne a zwłaszcza pochodzące z epoki żelaza groby skrzynkowe. Szczególne miejsce w historii osadnictwa pełni cmentarzysko (I-III w.) z kręgami kamiennymi i kurhanami, znane jako rezerwat „Kręgi Kamienne”.

Kolejnym elementem krajobrazu kulturowego są kompleksy dworsko-parkowe, wśród których należy wymienić ten zlokalizowany w Kłodni. Zachowały się tu pierwotne, jednolite założenia funkcjonalno-przestrzenne, na które składają się usytuowany, w mniej lub bardziej rozległym parku, pałac lub dwór, zabudowania gospodarcze i mieszkalne.

Znajdujące się w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa miasta Brusy i Czernik powstały w XIII wieku na prawie chełmińskim. Do najważniejszych zabytków kultury materialnej należą tu obiekty kultury sakralnej - kościoły w obydwu miastach.

Wykaz ważniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Czernik przedstawia się następująco:

Miasto Brusy

- ✓ Zespół Kościoła P.W. Wszystkich Świętych z końca XIX w.
- ✓ Ogrodzenie Cmentarza Grzebalnego z bramą z ok. 1900 r.
- ✓ Szkoła na ul. Kościelnej z ok. 1900 r.
- ✓ Zespół Dworca Kolejowego z 1904 r.

Gmina Brusy

Czarnik

- ✓ Zespół Szkoły z pocz. XX w.

Czyczkowy

- ✓ Zespół Szkoły z pocz. XX w.

Huta

- ✓ Kapliczka z ok. 1930 r.
- ✓ Zespół Szkoły z pocz. XX w.

Kosobudy

- ✓ Zespół Kościoła Ewangelickiego (obecnie Rzym-Kat. P.W. Najśw. Serca Pana Jezusa) z 1871 r.
- ✓ Szkoła z ok. 1900 r.

Miasto Czersk

- ✓ Zespół Kościoła Parafialnego P.W. Marii Magdaleny z 1910 r.
- ✓ Ratusz z pocz. XX w.
- ✓ Zespół Sądu Grodzkiego z 1911 r.
- ✓ Szkoła Ewangelicka ob. podstawowa z 1896 r.
- ✓ Szkoła na ul. Szkolnej z pocz. XX w.
- ✓ Dom dla Małych Dzieci (obecnie przychodnia lekarska) z 1914 r.
- ✓ Zespół Dworca Kolejowego z ok. 1900 r.
- ✓ Poczta z ok. 1900 r.
- ✓ Zajazd na ul. Starogardzkiej z końca XIX w.

Gmina Czersk

Gotelp

- ✓ Szkoła z ok. 1900 r.
- ✓ Poczta z pocz. XX w.

Kłodnia

- ✓ Zespół Dworski z XIX w.

Krzyż

- ✓ Szkoła z 1899 r.

Kwieki

- ✓ Kapliczka z pocz. XX w.
- ✓ Szkoła z 1903 r.

Lipki Górne

- ✓ Kapliczka z pocz. XX w.
- ✓ Szkoła z 1912 r.

Łąg

- ✓ Zespół Kościoła P.W. Narodzenia NMP z 1885 r.
- ✓ Dworzec Kolejowy z pocz. XX w.
- ✓ Poczta z pocz. XX w.

Łubna

- ✓ Zespół Szkoły z pocz. XX w.

Mokre

- ✓ Kapliczka P.W. Św. Józefa z 1761 r.
- ✓ Zespół Szkoły z 1909 r.

Odry

- ✓ Kościół P.W. Wniebowzięcia NMP z 1931 r.
- ✓ Zespół Szkoły z 1901 r.
- ✓ Młyn Wodny z końca XIX w.

Lasy Nadleśnictwa Czersk były też niemym świadkiem walk oraz martyrologii narodu polskiego, zarówno z okresu I, jak i II wojny światowej, czego pamiątką są cmentarze, mogiły i miejsca pamięci.

Ważniejsze miejsca pamięci i pomniki na gruntach Nadleśnictwa Czersk:

Obręb Czersk

- ✓ oddz. 200b – pomnik pomordowanych przez hitlerowców;

Obręb Giełdoń

- ✓ oddz. 2c – cmentarz żołnierzy radzieckich;
- ✓ oddz. 161d – mogiła żołnierzy radzieckich.

Miejsca pamięci na terenie Nadleśnictwa Czersk (fot. Andrzej Ochendal)

5.4. Zagrożenia

5.4.1. Zagrożenia biotyczne

Zagrożenia biotyczne dla lasów Nadleśnictwa Czersk są powodowane przez trzy grupy czynników: szkodniki owadzie (pierwotne i wtórne), pasożytnicze grzyby oraz ssaki powodujące uszkodzenia w drzewostanach.

Zagrożenie lasów nadleśnictwa biotycznymi czynnikami szkodotwórczymi w sposób szczegółowy, obejmujący ostatnie 10-lecie zostało omówione w dziale „Analiza gospodarki leśnej” w minionym okresie gospodarczym oraz w rozdziale „Zadania z zakresu ochrony lasu” (4.3.), w części dotyczącej analizy zagadnień z zakresu ochrony lasu.

5.4.2. Zagrożenia abiotyczne

Zagrożenia abiotyczne wynikają z ujemnego oddziaływania na las czynników natury nieożywionej. Należą do nich niekorzystne czynniki atmosferyczne, zakłócenia stosunków wodnych oraz niekorzystne właściwości gleby. Wśród wymienionych najistotniejsze znaczenie mają zagrożenia wynikające z czynników atmosferycznych.

Istotną rolę – stymulującą bądź ograniczającą rozwój drzewostanów – są opady atmosferyczne oraz ich wielkość i rozkład w okresie wegetacyjnym. Dość niskie opady atmosferyczne charakterystyczne dla terenu nadleśnictwa są czynnikiem ograniczającym potencjalną produktywność drzewostanów, zaś ich niekorzystny rozkład wpływa na efektywność działań nadleśnictwa w zakresie hodowli lasu. Poza tym osłabione niskimi opadami ekosystemy leśne łatwiej poddają się działaniu innych czynników szkodotwórczych, wzrasta też zagrożenie pożarowe lasu. W szczególnych przypadkach susze mogą powodować przepadanie upraw (So, Brz, Bk). Wśród innych czynników atmosferycznych istotnym zagrożeniem dla lasów Nadleśnictwa Czersk są przymrozki późne groźne szczególnie dla dębu i buka, powodujące deformacje młodych drzewek, opóźnienia w ich rozwoju, a niekiedy także przepadanie upraw (gniazd). Mniejsze znaczenie mają przymrozki wczesne lub wysoka temperatura (małe znaczenie) powodująca na starszych drzewach powstawanie zgorzeli kory, a u siewek – oparzeliny.

Potencjalnym zagrożeniem dla lasów Nadleśnictwa Czersk są silne wiatry, mogące wyrządzać znaczne szkody. Narażone na nie są szczególnie drzewostany znajdujące się na skraju lasu oraz otaczające otwarte przestrzenie wewnątrz lasu (zręby, luki, gniazda). W związku z prawidłowym prowadzeniem cięć pielęgnacyjnych na terenie nadleśnictwa większość silnych wiatrów nie powoduje bardzo istotnych uszkodzeń w drzewostanach. Szczególnym zagrożeniem są sytuacje klęskowe związane z huraganami, których siła i nieprzewidywalność może skutkować zniszczeniem całych drzewostanów.

5.4.3. Zagrożenia antropogeniczne

Zagrożenia antropogeniczne są związane z działalnością człowieka w środowisku przyrodniczym. Uboczne skutki tej działalności stanowią obecnie jeden z najtrudniejszych problemów gospodarstwa leśnego. Najważniejsze z nich to: szkody powodowane przemysłowym zanieczyszczeniem środowiska leśnego, pożary, powierzchniowe zanieczyszczenie wód i zmiany stosunków wodnych oraz inne szkody związane z negatywnym, bezpośrednim oddziaływaniem człowieka na środowisko leśne.

Do oceny zanieczyszczeń powietrza w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa przyjmuje się dane ze stacji pomiarowych w Chojnicach, Brusach i Czersku. Stężenia zanieczyszczeń notowane w tych stacjach pozwalają umieszczać obszar Nadleśnictwa jako jeden z mniej zanieczyszczonych obszarów województwa.

Stan czystości wód powierzchniowych położonych w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Czersk (WIOŚ Bydgoszcz 2005) przedstawia się następująco:

Rzeki:	Wda	- III
	Niechwaszcz	- V do II
	Brda	- III

Zmiany jakości wód powierzchniowych i gruntowych są wynikiem nierozważnej gospodarki odpadami i ściekami. W związku z niewielką urbanizacją na większości obszaru działania Nadleśnictwa Czersk brak poważnych zagrożeń wód powierzchniowych i gruntowych. Komunalne oczyszczalnie ścieków w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa zlokalizowane są w Czersku i Brusach, natomiast składowiska odpadów komunalnych w Nieżurawie i Kosobudach.

Odrębnym problemem są natomiast tzw. „dzikie wysypiska” na terenach leśnych, które w szczególnych przypadkach mogą powodować także skażenie gleby i wód powierzchniowych.

Zagrożenie lasów nadleśnictwa pożarami w sposób wyczerpujący zostało omówione w rozdziale „Zadania z zakresu ochrony lasu” (4.3.) niniejszego opracowania, w części dotyczącej analizy stanu zagrożenia pożarowego.

Negatywne oddziaływanie człowieka na środowisko leśne można podzielić na dwie grupy: bezpośrednie i pośrednie. Znaczna część pośrednich oddziaływań negatywnych została omówiona powyżej. Pośrednie oddziaływanie człowieka na środowisko polega na zmianie warunków życia organizmów, na drastycznej ingerencji w ich biotopy. Może ono fizycznie nie dotknąć żadnego z organizmów, ale przez zmiany w środowisku może prowadzić do całkowitego i bezpowrotnego wyniszczenia całej populacji.

Bezpośrednie oddziaływania skierowane są wprost na organizm np. wykopywanie roślin, łamanie gałęzi, wywożenie do lasu śmieci, płoszenie zwierzyny czy kłusownictwo. Są to zawsze oddziaływania jednostkowe i selektywne, a ich szkodliwość zależy od natężenia i zasięgu występowania. Rzadko jednak prowadzą do całkowitego wyniszczenia gatunku, lecz raczej do zubożenia lokalnych populacji. Lasy Nadleśnictwa Czersk są narażone na silne, okresowe oddziaływanie bezpośrednie, polegające głównie na płoszeniu zwierzyny, powodowaniu zagrożenia pożarowego czy śmieceniu. Niektóre działania projektowane w niniejszym planie mają na celu ograniczenie skutków tych niekorzystnych zjawisk.

5.5. Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych

Sposób organizacji gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Czersk określa plan urządzenia gospodarstwa leśnego opracowany na lata 2009-2018 przez BULiGL. Plan ten został opracowany zgodnie z obowiązującą instrukcją urządzania lasu z uwzględnieniem zasad zrównoważonej gospodarki leśnej, mających na celu:

- *zachowanie całej naturalnej zmienności przyrody leśnej i funkcjonowania ekosystemów leśnych w stanie zbliżonym do naturalnego z uwzględnieniem kierunków ewolucji w przyrodzie,*
- *odtworzenie zbiorowisk zdegradowanych i zniekształconych metodami hodowli i ochrony lasu przy wykorzystaniu w miarę możliwości sukcesji naturalnej,*
- *utrzymanie i wzmocnienie produkcyjnych funkcji lasów (użytkowanie główne i uboczne),*
- *ochronę i zachowanie różnorodności biologicznej oraz bogactwa genetycznego zbiorowisk dziko żyjących roślin, zwierząt i mikroorganizmów,*
- *utrzymanie i wzmocnienie funkcji ochronnych w zagospodarowaniu lasów (zwłaszcza ochrony gleby i wody),*
- *utrzymanie zdrowotności i witalności ekosystemów leśnych.*

W celu realizowania poprzez plan urządzenia lasu zasad zrównoważonej gospodarki leśnej dokonano następujących inwentaryzacji i ustaleń, leżących u podstaw powstałego planu urządzenia lasu:

Operat siedliskowy

Zgodnie z zasadą, że podstawą doskonalenia gospodarki leśnej winno być wszechstronne rozpoznanie warunków glebowych i siedliskowych, na terenie Nadleśnictwa Czersk wykonano przed 10-leciem operat glebowo-siedliskowy na podstawach glebowych i fitosocjologicznych. Efektem tych prac jest rozpoznanie typów siedliskowych lasu i ich stanu w powiązaniu z warunkami glebowymi oraz występującymi aktualnie, jak też potencjalnie zbiorowiskami fitosocjologicznymi dające obraz uwarunkowań przyrodniczych i możliwości produkcyjnych lasów nadleśnictwa.

Gospodarcze typy drzewostanów

W oparciu o prace siedliskowe i fitosocjologiczne oraz inne warunki przyrodnicze powstała tabela składów gatunkowych upraw i gospodarczych typów drzewostanów przyjęta decyzją KTG. Zestawienie to określa składy gatunkowe drzewostanów optymalne dla danego siedliska, stabilności tworzonego drzewostanu i optymalizacji celów produkcyjnych.

Podział gospodarczy i stosowane rębnie

Siedliskowy typ lasu i gospodarcze typy drzewostanów oraz określenie obszarów lasów uznanych za ochronne stworzyły podstawy do podziału obiektu na gospodarstwa i ustalenie do zamierzonych celów optymalnych sposobów zagospodarowania lasu. W oparciu o przyjęty podział na gospodarstwa, aktualny stan drzewostanów oraz zamierzone składy przyszłych odnowień zaprojektowano odpowiednie sposoby użytkowania rębego. Zaprojektowane rodzaje i formy rębni mają jednak charakter ramowy i ważne jest, by w miarę pojawiających się możliwości wykorzystywać naturalne odnowienia, pod warunkiem uzyskania pełnowartościowego młodego pokolenia dobrej jakości o składzie zgodnym z gospodarczym typem drzewostanu.

Przyjęte etaty i regulacja użytkowania zasobów

Na podstawie dokonanej inwentaryzacji zasobów, zaprojektowanych sposobów użytkowania wynikających z potrzeb hodowlanych poszczególnych drzewostanów oraz wyliczonych etatów optymalnych dla poszczególnych gospodarstw przyjęto odpowiednie etaty użytkowania rębego. Etaty te, w połączeniu z orientacyjnymi etatami miąższościowymi w użytkowaniu przedrębnym stanowią etat miąższościowy użytków głównych nadleśnictwa. Konstrukcja etatu użytków głównych zapewnia realizację podstawowej zasady gospodarki leśnej - powiększania zasobów drzewnych.

Szczegółowe omówienie wszystkich opisanych powyżej zagadnień wraz z odpowiednimi danymi liczbowymi znajduje się w pozostałych częściach niniejszego planu urządzenia lasu.

Wykonywanie prac leśnych

Dla zmniejszenia szkód w środowisku przyrodniczym, w trakcie wykonywania prac leśnych stosować technologie przyjazne dla pozostałych elementów ekosystemu leśnego. W tym celu należy kierować się następującymi wskazówkami:

- stosować metodę pozyskania drewna polegającą na wyróbce i sortymentacji przy pniu ze zrywką surowca ciągnikami nasiębiernymi przy odpowiednio zaplanowanych i wykonanych szlakach zrywkowych,
- dostosować okres pozyskania drewna do terminów najmniejszego zagrożenia lasu od owadów i patogenów grzybowych, wiatru i śniegu oraz możliwości wykorzystania przez zwierzynę kopytną cienkiej kory na drzewach leżących,
- stosować środki techniczne chroniące pozostające na powierzchni drzewa przed uszkodzeniami powstającymi w trakcie zrywki,
- stosować właściwą rotację pozyskanego drewna,
- nie wypalać pozostałości zrębowych,
- chronić stanowiska gatunków chronionych, rzadkich i cennych, podczas wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych zwracać szczególną uwagę na kontrolowane obalanie drzew w pobliżu tych miejsc.

Istotnym elementem wpływającym na stan środowiska leśnego w trakcie wykonywania prac leśnych jest rodzaj i jakość użytego sprzętu. Należy stosować maszyny i urządzenia napędzane przez silniki spalinowe z katalizatorami, a także bioolejów jako smarów silnikowych.

5.6. Zadania wynikające z programu ochrony przyrody

Planowanie i realizacja zadań ujętych w programie ochrony przyrody odbywa się w większości w ramach planowania i realizacji innych, omawianych wcześniej działań gospodarczych i ochronnych, uwzględniających wiele aspektów przyrodniczych i gospodarczych w ramach trwale zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

5.6.1. Kształtowanie gospodarki wodnej

Istniejące na terenie nadleśnictwa zbiorniki wodne, bagna czy torfowiska stanowią doskonały rezerwuar wody. Zachowanie tych obszarów w stanie niezmienionym wpływa korzystnie na bilans wodny oraz poprawę mikroklimatu w najbliższym ich otoczeniu. To samo dotyczy podmokłych łąk czy lasów na siedliskach wilgotnych i bagiennych. W związku z tym wszystkie oczka i bagienka śródleśne, łąki czy niektóre drzewostany należy chronić. Pewną ochroną poprzez uznanie za lasy wodochronne objęto drzewostany na siedliskach wilgotnych i bagiennych.

Jednym z ważniejszych zadań w zakresie małej retencji jest budowa zastawek i tworzenie niewielkich zbiorników wodnych wpływających na poziom wód gruntowych i mikroklimat w najbliższym ich otoczeniu. Realizacja tych zadań jest jednak bardzo ograniczona zarówno przez warunki naturalne (konieczność istnienia cieku wodnego), uwarunkowania formalno-prawne (projekt, pozwolenia) jak też finansowe (koszt budowy). Na terenie Nadleśnictwa Czersk funkcjonują zastawki zlokalizowane w obrębie Czersk - oddz. 169c, 180d i obrębie Gieldoń – oddz. 145f, k.

Zastawki: wykonane przez Nadleśnictwo i przez... bobry (fot. Włodzimierz Serwiński)

Obok ochrony istniejących zbiorników wodnych i bagien niezmiernie ważne jest wykorzystywanie naturalnych własności ekosystemów do stabilizacji zasobów wodnych. Utrzymywanie i zwiększanie możliwości retencyjnych lasu jest bieżącym zadaniem nadleśnictwa, natomiast realizowanie tych zadań może odbywać się na wielu płaszczyznach.

W niniejszym planie maksymalnie ograniczono użytkowanie rębne w najbliższym otoczeniu rzek, jezior oraz większych bagien. W pozostałych przypadkach istniejące strefy ekotonowe na granicy las-bagno należy zachowywać na etapie realizacji planowanych cięć rębnych, zaś tam gdzie jest to uzasadnione tworzyć je w celu stabilizacji stosunków wodnych.

O retencji wodnej gleby należy pamiętać przy wykonywaniu prac leśnych, dążąc do jak najmniejszej ingerencji w strukturę runa i gleby. W ramach prac hodowlanych i pielęgnacyjnych należy dążyć do tworzenia, jak też rozwoju wielowarstwowych, wielopiętrowych i różnorodnych pod względem gatunkowym drzewostanów, będących naturalnymi „magazynami” zasobów wodnych.

5.6.2. Kształtowanie granicy polno-leśnej

Celem kształtowania granicy polno-leśnej jest racjonalne wykorzystanie gruntów (zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolniczej), uporządkowanie przestrzeni rolniczej i leśnej, zagospodarowanie gruntów zgodnie z warunkami glebowo-przyrodniczymi, zwiększenie lesistości kraju i poprawa warunków środowiska przyrodniczego.

Kształtowanie granicy polno-leśnej może się odbywać w dwojaki sposób. Pierwszym jest kupno lub zamiana gruntów w celu poprawienia przebiegu granicy pomiędzy gruntami leśnymi i nieleśnymi oraz zoptymalizowania ich funkcji. Z wielu przyczyn działania takie są bardzo ograniczone, jednak powinny być w miarę możliwości realizowane. Drugim sposobem jest zalesianie gruntów będących w stanie posiadania nadleśnictwa. Działania w tym zakresie powinny wynikać zarówno z przesłanek ekologicznych i ekonomicznych oraz w pełni uwzględniać istniejące plany zagospodarowania przestrzennego.

5.6.3. Kształtowanie strefy ekotonowej

Na styku dwóch biocenoz naturalnych występuje szerszy lub węższy pas przejściowy, zwany inaczej ekotonem. Z reguły odznacza się on większym

bogactwem flory i fauny niż sąsiadujące ze sobą ekosystemy. Szczególnie atrakcyjne są szerokie ekotony będące miejscem bytowania gatunków charakterystycznych dla obu sąsiadujących biocenoz oraz tzw. gatunków stykowych. W przypadku istnienia w pełni zróżnicowanych, naturalnych pasów ekotonowych należy dołożyć wszelkich starań w celu zachowania ich w niezmienionej formie. Sztucznego kształtowania stref ekotonowych należy dokonywać na styku ze środowiskami ze strony, których może płynąć różnego rodzaju zagrożenie (szlaki komunikacyjne, tereny przemysłowe itp.). Niezbędnym elementem każdej strefy ekotonowej jest drzewostan będący jednym z najbardziej stabilizujących czynników środowiska.

Istniejące aktualnie strefy ekotonowe należy chronić i przy realizacji zaplanowanych cięć pozostawiać. W pozostałych przypadkach strefy ekotonowe należy pozostawiać na etapie wykonawstwa (w zależności od warunków przyrodniczych i potrzeb) lub tworzyć na etapie odnowień i zalesień poprzez luźniejszą więźbę sadzenia oraz wprowadzanie możliwie dużej ilości gatunków, w tym także gatunków o dużych walorach estetycznych i krzewów. Wypełnienie przez krzewy i drzewa oraz roślinność zielną w układzie pionowym i poziomym pasa o szerokości kilkunastu czy kilkudziesięciu metrów ma na celu wytworzenie ściany lasu ograniczającej wnikanie czynników negatywnych do wnętrza lasu. W drzewostanach młodszych tworzenie ekotonów winno odbywać się poprzez odpowiednie prowadzenie cięć pielęgnacyjnych, a także popieranie naturalnie rozwijających się tu warstw podszytu czy też potencjalnego II piętra.

5.6.4. Zabiegi ochronne w szczególnie cennych obiektach przyrodniczych

Na terenie Nadleśnictwa Czernik znajduje się bardzo wiele obiektów objętych różnymi formami ochrony, a plan urządzenia lasu uwzględnia działania ochronne, które winny być w nich realizowane.

Najwyższą, rezerwatową formą ochrony objęte są dwa obiekty. Rezerwat „Mętne” posiada zatwierdzony plan ochrony rezerwatu. Działania projektowane w planie urządzenia lasu wynikają bezpośrednio z zatwierdzonego planu ochrony i dotyczą w zasadzie jednego wydzielenia (trzebież w oddziale 233f – 2,33 ha w celu odsłonięcia brzozy niskiej). W rezerwacie „Kręgi Kamienne” w planie urządzeniowym żadnych działań nie przewiduje się.

Pomniki przyrody jako bardzo cenne fragmenty przyrody należy otoczyć szczególną ochroną. Właściwe oznakowanie w terenie ustrzeże je przed przypadkowym zniszczeniem, a odpowiedni nadzór przed aktami wandalizmu. Bieżąca kontrola stanu zdrowotnego i sanitarnego umożliwi szybkie reagowanie na pojawiające się zagrożenia. Należy także dbać o pełną zgodność rejestru pomników istniejących formalnoprawnych oznaczonych na gruncie z odpowiednimi zarządzeniami powołującymi.

Odrębną grupę obiektów stanowią użytki ekologiczne. Postępowanie na tych powierzchniach regulują odrębne przepisy. Ochrona użytków ekologicznych związana jest ze stabilizacją stosunków wodnych oraz utrzymywaniem istniejących wokół naturalnych stref ekotonowych. Ważna jest także dbałość gospodarza obiektu o zgodność pomiędzy stanem prawnym użytków ekologicznych wynikającym z rozporządzeń powołujących, a stanem w ewidencji gruntów.

Stanowiska roślin podlegających ochronie prawnej należy objąć ochroną zabezpieczającą je przed zniszczeniem. Ważne, aby leśniczowie nadzorujący prace związane z użytkowaniem lasu wykorzystywali informacje o stanowiskach roślin chronionych tak kierując pracami, aby uchronić je przed zniszczeniem. Ważne jest także bieżące inwentaryzowanie i uzupełnianie listy gatunków chronionych na terenie nadleśnictwa.

Ochrona zinwentaryzowanych siedlisk przyrodniczych odbywa się w niniejszym planie zgodnie z odpowiednimi zaleceniami dla takich obszarów. Użytkowanie rębne na siedliskach łągów, borów bagiennych i brzezin bagiennych zostało wstrzymane. Na omawianych obszarach nie stosuje się także trzebieży późnych. Użytkowanie w grądach, buczynach i dąbrowach odbywa się wyłącznie poprzez rębnie złożone, głównie IIIb.

Specyficzne podejście do gospodarowania w lasach ochronnych wynika z ich charakteru. Użytkowanie w lasach ochronnych związane jest z pełnioną przez nie funkcją i nie powoduje z nią konfliktu.

Duże znaczenie w ochronie przyrody ma znajomość podstawowych zagadnień z tego zakresu, a zwłaszcza znajomość roślin i zwierząt objętych ochroną prawną wśród pracowników nadleśnictwa (zwłaszcza leśniczych i podleśniczych). W związku z powyższym wskazane jest przeprowadzanie okresowych szkoleń w tym zakresie.

5.6.5. Ochrona różnorodności biologicznej

Ochrona różnorodności biologicznej w lasach realizowana jest na podstawie zarządzeń i instrukcji obowiązujących w Lasach Państwowych. W celu ochrony różnorodności biologicznej w lasach Nadleśnictwa Czersk należy dążyć do zachowania następujących jej form:

- różnorodności genowej,
- różnorodności gatunkowej,
- różnorodności ekosystemowej,
- różnorodności krajobrazowej.

Dla zachowania różnorodności genowej należy dążyć do tego, by pozyskiwany materiał siewny (głównie drzew i krzewów leśnych), pochodził z jak największej liczby osobników oraz różnych miejsc nadleśnictwa. Z problemem różnorodności genowej związane jest nasiennictwo, hodowla selekcyjna i gospodarka szkółkarska, mająca na celu produkcję materiału sadzeniowego wiadomego pochodzenia i dobrej jakości.

Dla zachowania różnorodności gatunkowej należy zwracać uwagę zarówno na skład gatunkowy warstw drzewiastych, jak i podszytów, oraz ochronę występującego runa. W tym celu należy dążyć do stosowania zalecanych składów odnowieniowych upraw, właściwych dla ustalonych dla danego obszaru gospodarczych typów drzewostanów. Na odnawianych powierzchniach należy wykorzystywać mikrosiedliska do wzbogacania składu gatunkowego uprawy. Zachowanie różnorodności gatunkowej realizuje się także poprzez pozostawianie w trakcie cięć pielęgnacyjnych gatunków drzew nie mających znaczenia gospodarczego, zaś przy cięciach rębnych – kęp starego drzewostanu, czy nawet pojedynczych egzemplarzy mających szansę na dalszą egzystencję w nowym drzewostanie (np. dęby).

W celu zachowania różnorodności ekosystemowej należy jak najszerszej wykorzystywać zmienność w ramach mikrosiedlisk, wprowadzając na te niewielkie powierzchnie właściwe im gatunki. Bardzo ważnym elementem zachowania omawianej zmienności jest dążenie do poprawy stosunków wodnych na terenie nadleśnictwa. Z zachowaniem różnorodności ekosystemowej wiąże się omawiana wcześniej ochrona istniejących bagien i oczek wodnych oraz istniejących lub tworzonych stref ekotonowych.

W celu zachowania bogactwa i różnorodności krajobrazowej należy unikać zalesiania śródleśnych łąk, bagien i nieużytków. Ponadto na zachowanie, a nawet zwiększenie bogactwa i różnorodności krajobrazowej mają wpływ wszystkie działania omówione wcześniej, w związku z ochroną innych form różnorodności biologicznej.

5.6.6. Promocja i edukacja ekologiczna

W związku z coraz większym zagrożeniem środowiska przyrodniczego bardzo ważnym elementem ochrony przyrody i gospodarowania jej zasobami staje się edukacja ekologiczna. Edukacja taka ma na celu podwyższenie świadomości ekologicznej społeczeństwa a przez to ograniczenie negatywnych, często dokonywanych nieświadomie, oddziaływań ludzi na środowiska przyrodnicze, w tym także las.

Pojawiająca się niekiedy krytyka gospodarowania w lasach jest często wynikiem braku wiedzy na temat lasu i zachodzących w nim procesów, bądź brakiem zrozumienia konieczności wykonywania określonych zabiegów gospodarczych czy ochronnych. Dlatego też promocja wielofunkcyjnej gospodarki leśnej, traktującej funkcję produkcyjną jako jedną z wielu, a nie podstawową funkcję lasu jest ważnym zadaniem dla wszystkich leśników.

Edukacja ekologiczna oraz propagowanie idei ochrony przyrody powinno odbywać się zgodnie z aktualną wiedzą a także z lokalnymi tradycjami regionu. W tym celu nadleśnictwo winno współpracować w tym zakresie z władzami samorządowymi, oświatowymi i organizacjami zajmującymi się ochroną przyrody.

W nadleśnictwie funkcjonuje ścieżka i izba przyrodniczo-leśna położona w obrębie Czersk (oddziały 175-176).

Nieco innym problemem jest ruch rekreacyjny i edukacja osób w nim uczestniczących. Wobec intensywnej penetracji lasów nadleśnictwa nacisk należy położyć na informowanie o dozwolonych i niedozwolonych czynnościach na obszarach leśnych, zagrożeniach z nimi związanych, oraz ukierunkowywanie ruchu rekreacyjnego na określone miejsca – atrakcyjne i bezpieczne zarówno dla wypoczywających tam osób jak i otaczającego ich środowiska.

Jednym z wielu elementów edukacji leśnej jest również niniejszy program, którego udostępnianie może się także przyczynić do podwyższenia świadomości ekologicznej społeczności lokalnej.

Należy też zadbać, aby prowadzone na terenie nadleśnictwa badania, jak też spostrzeżenia osób związanych z ochroną przyrody były odnotowywane w kronice czy mapie programu. Taka ustawiczna aktualizacja zwiększy wartość programu, który jest i może być w przyszłości bazą do wykonania analiz i porównań dotyczących stanu środowiska naturalnego i zmian w nim zachodzących.

5.7. Mapa sytuacyjno-przeglądowa walorów przyrodniczo-kulturowych

Kartograficzną częścią programu ochrony przyrody jest mapa sytuacyjno-przeglądowa walorów przyrodniczo-kulturowych wykonana na bazie mapy sytuacyjno-przeglądowej funkcji lasu w skali 1:50 000. Treść tej mapy określa §111 instrukcji urządzania lasu. Wszystkie wymienione tam pozycje występujące na terenie Nadleśnictwa Czersk zostały umieszczone w formie numerycznej w ramach standardu LMN oraz zwizualizowane na wydruku tej mapy.

W Nadleśnictwie Czersk mapa sytuacyjno-przeglądowa walorów przyrodniczo-kulturowych zawiera lokalizację następujących szczegółów:

- rezerwaty przyrody z otulinami;
- parki krajobrazowe z otulinami;
- obszary chronionego krajobrazu;
- pomniki przyrody;
- użytki ekologiczne;
- stanowiska roślin chronionych występujących nielicznie;
- siedliska przyrodnicze podlegające ochronie;
- lasy ochronne;
- bagna i torfowiska;
- miejsca historyczne i obiekty pamięci narodowej;
- istniejące i projektowane miejsca postojów;
- ważniejsze obiekty kultury materialnej;
- szlaki turystyczne;
- ścieżka i izba przyrodniczo-leśna.